

הרב יעקב יפה הרב דוד שבתאי

כהנים בבתי חולים – האם טומאה חודרת לפירי המעליות?*

ראשי פרקים:

- הקדמה
א. הגדרת אוהל המשכה ואפייה
ב. המשכת טומאה דרך ארובה
ג. המשכת טומאה מחדר בית החולים לתוך מעלית
ד. מה הדין כשמישהו נכנס למעלית?
ה. סוף טומאה לצאת
ו. מסקנה

הקדמה

אחד משיירי דיני טהרה הנוהג בזמן הזה הוא איסור טומאת מת לכהנים, וכמו שנאמר, "לנפש לא יטמא בעמיו" (ויקרא כא, א). הדרכים שבהם נטמא הכהן מגוונות. מבחינת טומאת מגע, דומה טומאת מת לשאר הטומאות (כגון טומאת שרץ וטומאת נבלה) המטמאים במגע. ולכן כהן אסור בנגיעת מת, וכמו שנאמר, "הנגע במת לכל נפש אדם וטמא שבעת ימים" (במדבר יט, יא). בנוסף, התורה ייחדה את טומאת מת, לטמא את האדם גם ע"י צורה אחרת, דהיינו טומאת אוהל: "זאת התורה אדם כי ימות באהל, כל הבא אל האהל וכל אשר באהל, יטמא שבעת ימים" (שם יט, ד). ומשמע מכאן שכל אדם הנמצא תחת תקרה אחת עם המת נטמא. ברם, יש מקום לעיין מה באמת נחשב ל"גג אחד" עם המת: כל אותו הבנין? כל אותה הקומה שבה נמצא המת? כל אותו החדר?

שאלה זו קריטית לגבי ביקור כהן בבית חולים, כיון שביקורו מעלה מספר שאלות וקרוך בבעיות של טומאת כהנים. מפאת התפתחות הרפואה בימינו בכלל, ומערכת בתי החולים בפרט, תוך מבנה אחד אפשר למצוא מגוון של מקורות של טומאה – חולים גוססים, גופות של חולים שנפטרו ועוד לא הובאו למנוחות, וכן גופות ללימוד אנטומיה. ובכך, כהן המבקש לבקר את קרובו או ידידו החולה צריך לדון אם ייתכן שיוכל לבקר, ואפילו אם כן, היאך יוכל לנווט את בית החולים בצורה שלא ייתקל בטומאת מת החמורה. לרוב, כהן המבקר בבית החולים יכול להמנע ממגע ישיר וקירבה פיזית עם דברים המטמאים. אם כן, השאלה המרכזית היא לגבי "אוהל המשכה", דהיינו הימצאות תחת תקרה אחת עם דבר המטמא באוהל, כגון מת, וכנ"ל.

* הערות העורך נכתבו ע"י הרב מרדכי הלפרין.

ברור שקיימת שאלה חמורה בנושא זה בארץ הקודש, שרובם ככולם של המתים הינם מתי ישראל וכל דיני טומאה שייכים בהם. אמנם, גם בחו"ל הבעיה קיימת אף שרוב רובם של המתים אינם בני ברית. אע"פ שנחלקו הרמב"ם (טו"מ א, יב-יד; אבל ג, ג; שו"ת פאר הדור להרמב"ם סי' נז) ור"ת (תוס' יבמות סא, א) לגבי טומאת מת עכו"ם באוהל, כבר נפסק בשו"ע וברמ"א יו"ד שעב, ב דאזלינן לחומרא¹, וצריכים כהנים להזהר גם מטומאה זו. ולמרות שיש מפוסקי זמנינו המקילים מעיקר הדין כדעת הרמב"ם (ע' שו"ת אגרות משה יו"ד א, רמח; ב, קסו), למעשה נקטו פוסקים אחרים שראוי לתפוס כאן לחומרא (ע' שו"ת יביע אומר יו"ד א, י סס"ק א). ולכן גם בחו"ל כהן צריך לחשוש שיש מתים המטמאים בשטח בית החולים.

ובתוך סברה זו, יש שחילקו בין סוגי הטומאה במתי עכו"ם: בין מאהיל על המת לבין הימצאות באוהל אחד עם המת; ובין טומאת אוהל לבין טומאת 'סוף טומאה לצאת'. וסבר בזה הרב יעקב מליסא (חתנו הביא דבריו בסוף קונטרס "זכר צדיק יסוד עולם", ורשה תרכ"ו, דף יג, א) שמת עכו"ם מטמא באהל רק אם ישראל מאהיל עליו באופן ישיר² ואינו מטמא דרך אוהל

1. הערת העורך: לשון הטור יו"ד שעב: "והמחמיר תבוא עליו ברכה". לשון השו"ע שם: "קברי גויים – נכון להיזהר הכהן מליך עליהם: לשון הרמ"א שם: "ונכון להחמיר". משמע שההחמרה היא רק מלכתחילה ולא מעיקר הדין. ובשו"ת רע"א מהדו"ת סי' י"ח העלה להלכה דלגבי טומאת אהל במת עכו"ם רוב הפוסקים מקילין. -- העורך.
 2. הערת העורך: מאהיל ישר על המת, דינו כנטמא בטומאת מגע, לדעת רבא חולין קכה, ב. כ"פ הרש"ש את רש"י פסחים ט, א, ד"ה "מי לא", וראה מל"מ טו"מ יא, ד, ד"ה ודע. לעומת זאת דעת אב"י בחולין שם, שרק פחות מטפח מהמת חשיב נגיעה וכ"פ הרמב"ם (טומאת מת יב, א) "כל פחות מרום טפח כנגיעה הוא חשוב" (ה"ה כשנמצא במרחק של פחות מטפח מתחת למת – פיהמ"ש אהלות ג, א). וא"כ בכה"ג יטמא גם במת עו"ג. כמו"כ כאשר הטומאה נמצאת בחלל שאין בו טפח על טפח, היא מוגדרת כטומאה רצוצה וגם לדעת אב"י היא בוקעת ועולה והמאהיל עליה נחשב כנוגע. לדוגמא: הטומאה ברווח שבין שני מגדלים והרווח קטן מטפח (חולין שם) או כשהטומאה מתחת לארובה שאין בה פותח טפח, היא בוקעת ועולה דרך הפתח כטומאה רצוצה (אהלות פרק י, משניות ב-ה). ויעוין באדרת אליהו (לגר"א מוילנא) במדבר יט, יח. ובאור שמח טומאת מת א, יג. מבואר מכל הנ"ל שגם לרמב"ם יש מצבים בהם מאהיל על המת חשיב כנוגע, ולכן יטמא במת עו"ג גם לדעת רשב"י. אך ללא מש"כ הגר"א זלניק זיטוון שנה יא, עמ' קיג-קיל, ולהלן עמ' 221-222.
- עדיין יש לדון מהו גדר טומאת מגע במאהיל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. דרך אחת היא להבין שכל האזור שמעל הטומאה לרבא, או רק בטפח הסמוך לטומאה לאב"י, או כשיש לטומאה דין טומאה רצוצה לשניהם, גדר הדבר הוא שכל החלל שמעל הטומאה נחשב כמלא טומאה, כמבואר ברש"י חולין קכה, ב, ד"ה דכולה נגיעה היא. דרך שניה היא שהחלל איננו מתמלא טומאה אלא שהמאהיל בחלל הזה נחשב כנוגע בטומאה במקומה. נפק"מ אפשרית בין ההסברים: טומאה תחת ארובה בין הבית לעליה ואין בארובה פותח טפח. לכל הדעות המאהיל על הטומאה בעליה נטמא, אך השאלה היא האם הטומאה בקעה דרך הארובה שאין בה פ"ט, וא"כ אולי היא יכולה לטמא את כל העליה בהמשכה. אם הגדר הוא שהחלל שמעל הטומאה נחשב כמלא טומאה – הרי זה כאילו נמצאת הטומאה גם בעליה, וכל העליה טמאה. אולם אם דין המאהיל אינו משום התפשטות הטומאה, אלא רק מדין 'הארכת יד המאהיל' – הרי שאף שהמאהיל כנגד הטומאה טמא, בכל זאת העליה טהורה. באהלות פ"י מ"ה לכאורה חולקים הפוסקים בדיוק בשאלה זו. לדעת המהר"ם מרזטנבורג (הע' 31 להלן) והרא"ש, באזור בו המאהיל דינו כנוגע, הטומאה נחשבת כאילו היא נמצאת גם שם. בעוד שלדעת הגר"א באלהו רבא שם, הטומאה אינה נחשבת כעולה

המשכה. ולפי"ז לא קיימת בעיה רצינית בכניסת כהן לבית חולים בחו"ל כי הכהן יוכל בנקל להימנע מלהאהיל ע"ג מת. אך סברה זו לא הובאה ע"י פוסקים אחרים (למעט החת"ס בביאורים, ביצה י, א וספר פתח האוהל לר' חיים משולם קויפמאן הכהן, כלל ה סימן ב), כיון שלא נקטו כן לדינא. ועוד יש שחלקו בין טומאת אוהל לבין סוף טומאה לצאת לגבי מתי עכו"ם (פתח האוהל שם, תפארת ישראל אהלות בועז פט"ו אות ה, שו"ת אבן יקרה ח"א, סי' נו, שו"ת ישועות מלכו סי' ע, ספר בעקבי הצאן סי' לה, שערים מצוינים בהלכה רב, טו). ונבאר דעות אלו להלן. ובכך, המקור של טומאה המטמאה באוהל הכי בעייתית מפאת כהן המבקר בבית החולים הינו חולה שמת בחדרו. ייתכן שקרובו או ידידו של הכהן שאותו הוא מבקש לבקר, נמצא באותה קומה שבה החולה הלה נפטר, ואותה קומה טמאה טומאת אוהל – הן אם דלת חדרו של הנפטר פתוחה ומטעם אוהל המשכה, והן מטעם סוף טומאה לצאת אם הדלת סגורה. בכל זאת, לגבי שאלה זו, נניח שאפשר לכהן לברר מראש אם יש מתים באותה קומה בה הוא מבקש לבקר, ובמקביל להשתדל שהדלת של החדר בו יימצא הכהן תהיה סגורה במידת האפשר. ברם, מה יעשה כהן דגן כשעולה במעלית והיא נפתחת לקומה שבה נמצא מת, או חדר המתים, או מעבדה פתולוגית – האם הטומאה נכנסת למעלית ונטמא הכהן אפילו שאין הכהן יוצא לקומה זו? מאמר זה ידון אך ורק בכהן המבקר בבית החולים, דהיינו שאינו חולה. לא נתיחס כלל לשאלות של כהן חולה, בין יש בו סכנה בין אין בו סכנה, וכשהוא צריך, רוצה, או מעדיף לקבל טיפול בבית חולים הכרוך בשאלות של טומאת מת, ואכמ"ל.

א. הגדרת אוהל המשכה ואופייה

1. אוהל פורמלי או טומאה כקיטור צמיג

דעת הש"ך יו"ד שעב, ב, ע"פ כמה פוסקים שרק אותו חדר שבו נמצא המת מטמא בדין אוהל המשכה מדאורייתא³, בעוד שחדרים סמוכים הפתוחים אליו טמאים רק מדרבנן⁴. (ע' שו"ת מצפה איתן, לב; שו"ת אבן יקרה ח"א נו; שו"ת מהרש"ם ג,

ממקומה כדי לטמא העליה, אף שהמאהיל עליה נחשב כנוגע בטומאה. אך ר' להלן עמ' 261. ור' מה שדנו הכותבים בסוגיא זו ובמח' הרא"ש והמהר"ם לקמן מעמ' 245. -- העורך.
 3. כבר חלק המג"א (או"ח סימן שמג) על גישה זו בדברי הש"ך, והסכימו עמו רוב פוסקים (שו"ת חת"ס יו"ד, שמ). [הוספת העורך: כ"כ בערוך השלחן יו"ד שעב, ב. וראה באביעזרי לגראמ"מ שך, טו"מ טו, א, ד"ה 'והנה בכל'. אך הפמ"ג או"ח קכח, ג, פסק כש"ך. -- העורך].
 4. הערת העורך: כך משמע מרש"י ביצה י, א, ד"ה 'ולו פתחים הרבה' וד"ה 'מולם טמאים'. רש"י ביאר שם את משנת אהלות פ"ז מ"ג "המת בבית ולו פתחים הרבה" וכו', דאיי"ב "מולם פתוחים או כולם סגורים", בכל זאת "כל כלים המונחים בחלל הפתחים תחת עובי התקרה של פתח – טמאים" מדרבנן "ואע"פ שאינו תחת הגג המאהיל על המת", וכן פירש את שיטת רש"י הפני יהושע סוכה י, א, ד"ה כמה, שם כ, א, ד"ה וכן סואר, ובקונטרס טומאת כהנים שלו. עמדת ביניים הובאה בח' חת"ס ביצה י, א, בביאורים ד"ה 'המת בבית' בשם מה"ו אלעזר הכהן זצ"ל, דרך כשיש פתח ממשי פתוח לטומאה, אז טומאת המשכה דרך נקבים של פותח

שסו; ציץ אליעזר יד, פו). הפני יהושע הלך בכיוון דומה מתון יותר, גם לדעת החולקים על הש"ך (קונטרס טומאת כהנים, הובא בסוף שו"ת מאמר מרדכי, ובספר פתח האהל לר' חיים משולם קויפמאן הכהן, כלל ב ס' ז; פני" סוכה כב, א – כא, א, ומה שהביא בשמו שו"ת חת"ס יו"ד שמ). הפני" סבור שהתורה גזרה שכל אדם שהוא תחת 'אוהל אחד' עם המת – נטמא, אפילו אם אינם באותו חדר. אבל העברת טומאה מדאורייתא שייכת רק בבנין או אוהל אחד. טומאת אוהל הייחודית היא דין של יחס הטומאה לסביבו – כל שהוא מתיחס לטומאה ע"י זה שנמצא תחת אותו אוהל, מיטמא ע"י כך. וכדברי הפני יהושע, "לעולם אין טומאה נכנסת ממקום למקום אלא בענין שאנו אומרים שהכל נעשה אוהל אחד ... על המטמא ועל המיטמא" (קונטרס טומאת כהנים שם). גישה זו אפיינה את הבנתם של הפני"י, הגר"ח (בחידושו על הש"ס בענין "חציצה בפני הטומאה", ובחיבורו על הרמב"ם סוכה ה, כא), והחזו"א (אהלות ו, יז, בענין "פרדסק טמא והבית טהור"). ע"פ גישה זו ניתן להבין בנקל כמה כללים פורמליים באהלות, כגון "קרקע הבית כמוהו עד התהום" (אהלות טו, ה), ו"כותל שבין הבתים נידון מחצה על מחצה" (אהלות ריש פרק ו), וכיוצא בהם.

ברם החת"ס (שו"ת חת"ס יו"ד, שמ) ואחרים חלקו ואמרו שטומאת אוהל אינה דין בכללי אדריכלות ובנין, אלא שרואים את התפשטות הטומאה באוהל כעין קיטור צמיג (viscous vapor) אשר יכול לעבור תחת תקרה אשר תחתיה טפח על טפח על טפח מרובע, וכן להכנס לכל חור, חלון, ומעבר אשר יש בהיקפו טפח על טפח⁵. ולפי גישה זו, הדרושה היחידה להתפשטות הטומאה היא מידות החלל – אם גודלה מרובה מהשעור המינימלי, הטומאה נכנסת דרכו. השקפה זו מאפשרת לטומאה לעבור אפילו מחדר לחדר, ומבית לבית, ואין לדבר סוף כל זמן שיש מקום טפח על טפח מרובע. מחלוקת זו קריטית לבדיקתנו בענין התפשטות טומאה לתוך המעלית הפתוחה לקומת בית החולים⁶.

טפח היא רק מדרבנן. מסורת אחרת בדעת רש"י הובאה בשטמ"ק שם ד"ה ומורי נר"ו, "דבמקצת פירש"י כתוב דלא אמרינן פותח טפח מוציא את הטומאה אלא היכא דפתחים גדולים סתומים. אבל אי הוי כולם פתוחים [הם] טמאים, אבל פתחים קטנים שאינו ראוי לצאת בהן טהורים לגמרי אע"ג דפתוח." אך עיי"ש בשטמ"ק. להלכה, הפרי מגדים או"ח קכח, ג, במשבצות זהב, פסק למעשה כדעת הש"ך וציין לאלוה רבה קכו, ג. -- העורך.

5. הערת העורך: העיקרון הוא שטומאה עוברת דרך כל מעבר המוגדר הלכתית ל'פתח'. ככלל, למעבר צ"ל חתך של טפח על טפח כדי להיקרא פתח. אך יש מצבים בהם גם נקב קטן יותר יחשב פתח והטומאה תעבור דרכו (אהלות פי"ג, משניות א-ד). ור' מה שנדרשו הכותבים לעניין גודל הפתח לפי השיטות השונות בחלק 2 (ב) להלן, עמ' 234. -- העורך.

6. הערת העורך: לענ"ד ראוי לחדד את המחלוקת בין הפני יהושע לחת"ס סופר כך: לדעת הפני"י דין 'סוף טומאה לצאת' ודין 'שדרך הטומאה לצאת' הם שני דינים נפרדים. דין 'סוף טומאה לצאת' שהוא מדרבנן (פני"י ביצה לח, א), מהווה מעין פתיחה הלכתית של דלת סגורה, [או מעין החשבה הלכתית של הטומאה כנמצאת עכשיו במקום אליו סופה לצאת אח"כ]. לעומת זאת, דין 'שדרך הטומאה לצאת' שהוא דין תורה (פני"י קונטרס טומאת כהנים), משמעותו היא שבמערכות מוגדרות בין אהלים נפרדים כבמשנת 'ביב הקמור תחת הבית' בפ"ג ובמשנת 'הבית שנסדק' בפ"ב, מעבר הטומאה דרך חלל פתוח

2. ראיות כלליות

- (א) אחת הראיות העיקריות נובעת ממשנה יסודית במסכת אהלות (ג, ז):
טפח על טפח על רום טפח מרובע מביא את הטומאה וחוצץ בפני הטומאה. כיצד? ביב שהוא קמור תחת הבית:
 (א) יש בו פותח טפח ויש ביציאתו פותח טפח: טומאה בתוכו – הבית טהור, טומאה בבית – מה שבתוכו טהור, שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס.
 (ב) יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח: הטומאה בתוכו – הבית טמא, טומאה בבית – מה שבתוכו טהור. שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס.

שיש בו פותח טפח הוא חד כיווני: לכיוון יציאה ולא לכיוון כניסה, מעין דיני מעבר חד כיווני האמורים בכלי חרס עם צמיד פתיל שבו חצי כזית מת (משנת אהלות סוף פ"ח; תוספתא כלים, פ"ו ה"ג, ורמב"ם ט"מ, כ, ח) וברבייתא דאהלים (תוספתא כלים שם) על פיה הבין הרמב"ם את משנת בית שחצו בנסרים או ביריעות (אהלות פט"ו מ"ד; רמב"ם ט"מ, כ, א-ו). כ"פ ערוך השלחן העתיד, ט"מ, לז, ה-ז. אך ראה להלן בהע' 8.
 עדיין צ"ב מה התנאים הנדרשים לכך שמעבר הטומאה בין שני אהלים דרך חלל פו"ט יהיה חד כיווני כמו בביב ובבית שנסדק, וראה בקונטרס **טומאת כהנים**. כמו כן צ"ב לשון משנת מגדל הבא במידה "שהיה עומד בתוך הפתח ונפתח לחוץ: טומאה בתוכו – הבית טהור, טומאה בבית – מה שבתוכו טמא, שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס" (אהלות פ"ד מ"ג; רמב"ם ט"מ, יח, ד), שם מדובר שהטומאה שבבית בוקעת את דופן המגדל לכאורה משום **סוף טומאה לצאת** (כמבואר במילים שהוסיף תויו"ט כאן על הסבר הכס"מ), ולא במעבר טומאה החוצה דרך פתח פתוח! אך אחרי עיון נראה שכניסת הטומאה למגדל איננה מדין סט"צ כתויו"ט, אלא מדין 'דרך הטומאה לצאת' יוצאת הטומאה מהבית לחלל הפתח ואז נכנסת למגדל מחמת פתחו הפתוח, כמפורש בדברי הרמב"ם שם, ומבואר להלן בהע' 8.

לעומת זאת, לדעת החת"ס 'סוף טומאה לצאת' ו'שדרך הטומאה לצאת' הם ביטויים נרדפים לדין אחד הנוגע למעבר טומאה דרך פתח סגור. 'סוף טומאה לצאת' וביטוי הנדרף 'דרך הטומאה לצאת' פירושה שדרך טומאה לבקוע פתח סגור בכיוון יציאה עתידית. אבל ברגע שקיים פתח פתוח – שלא כמו בהלכות פתח סגור – אין מגבלות כיווניות על מעבר הטומאה, ואין הבדל בין מעבר החוצה דרך הפתח למעבר טומאה פנימה. ניתן לחדד יותר את הדברים ולומר כי 'סוף טומאה לצאת' הוא הסיבה לכך שדרך הטומאה לבקוע דלת סגורה ולצאת. אם כן, הרי שאין כאן עניין של **כניסה ויציאה** דווקא, אלא עניין של **תחזית** היכן עתידה הטומאה לעבור. לכן במערת קברים העשויה חדר לפנים מחדר, אם נכנס מת לחדר החיצון ועתיד **להיכנס** לחדר הפנימי של המערה, גם אם הדלת בין החדרים סגורה, בכל זאת הטומאה תחדור **ותכנס** לחדר הפנימי מדין 'סוף טומאה לצאת'! שכן דרך הטומאה לבקוע דלת סגורה במקום שהיא אמורה לעבור בו אחר כך. עיקרון זה נכון גם לשיטת הפני"ג לגבי דינו הראשון – 'סוף טומאה לצאת'. עוד נפ"מ בין הפני"ג לחת"ס מדונה להלן בהע' 11, ובנספח שבעמ' 260.

והנה במשנת אהלות פ"ג מ"ו, מובאים **שני דינים נפרדים**. הדין הראשון עוסק בפתחים סתומים והוא שייך, לדעת רוב ראשונים, לגדרי 'סוף טומאה לצאת': "כזית מן המת פתחו בטפח והמת פתחו בארבעה טפחים, להציל הטומאה על הפתחים. ואילו הדין השני עוסק בפתחים פתוחים (רמב"ם, ר"ש, רא"ש ורע"ב): "אבל להוציא הטומאה בפותח טפח". משמע מפשט המשנה שהדין השני שייך לגדרי 'דרך הטומאה לצאת'. הרי שפשט המשנה הוא כדעת הפני"ג, שגם בפתחים פתוחים יתכן הבדל בין להוציא את הטומאה לבין להכניס את הטומאה. אמנם לדעת החת"ס בע"כ צ"ל שפירוש לשון המשנה **'להוציא** את הטומאה' הוא לאו דווקא הוצאה, אלא כולל כל **העברת** הטומאה בלא הבדל בין כניסה ליציאה. אמנם לרמב"ם יש דרך שונה ומיוחדת בנד"ד, ותבאר בהערה 8 להלן. -- **העורך**.

נתמקד על המקרים שבהם הטומאה נמצאת בתוך הביב ונדון על שאלת התפשטות הטומאה מהביב לתוך הבית. נניח בכל הבבות שיש בכניסת הביב לבית פותח טפח. ובכך לפי הכללים העולים ממסכת אהלות, ניתן להבין בנקל את הסיפא של משנתנו – הטומאה עוברת מהביב לתוך הבית כיון שאין מקום אחר לטומאה להתפשט וללא כניסתה דרך הבית. אמנם קשה להבין את הרישא – והלא דינה צריכה להיות כדין הסיפא, שכיון שיש בכניסת הביב לבית פותח טפח, למה לא תעבור הטומאה דרך אותו הפתח לתוך הבית – ומדוע פסקה המשנה שהבית טהור?

לפי הבנתו של הפנ"י ניחא קושיא הנ"ל, כיון "שהביב חלק לו מקום לעצמו לקרוא אהל בפ"ע, ותקרת הביב חוצצת בין תקרת הבית לטהרות [שבבית], נמצא שאין המת והטהרות תחת אהל אחד" (קונטרס טומאת כהנים, סוף ד"ה בעת ההיא). ועוד הוסיף ש"כל מי שיש לו מוח בקדקדו יבין וישכיל שא"א בעולם שתכנס טומאה לבית ע"י כך. אמנם בסיפא, הבית אינו טמא מחמת המשכת הטומאה מהביב לבית (וכנ"ל ברישא), אלא מפני שאין ביציאת הביב לחוץ פותח טפח, ולכן אין דרך להוציא את הטומאה מהביב אלא דרך הבית. וא"כ חלה על הבית דין סוף טומאה לצאת, ומיטמא ע"כ כך; משא"כ ברישא, ד"יש ביציאתו פותח טפח".

לכאורה ניתן לזהות את שיטת הרמב"ם עם שיטת הפנ"י⁷ לאור שתקת הרמב"ם בביאור המשנה (בין בפיהמ"ש ובין בהלכות טו"מ כ, ז) בהניחו אותה בפשטה בלא אוקימתא, כדברי הפנ"י "שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס" אף אם פתוח חלל טפח בין הביב לבית. הרי שאף שיש מקום לטומאה לעבור, עדיין אי אפשר לה לעבור מתוך סיבות פורמליות⁸. בעוד שלפי החת"ס קשה למה ברישא

7. עיקרון דומה ואפילו מורחב לגבי הצטרפות של חצאי שיעור, מובא ברמב"ם טו"מ כ, ח: שני חדרים שהן פתוחים זה לזה ולבית אין טומאת אוהל המשכה מתפשטת מחדר אחד לחברו, אף כשכל הדלתות פתוחות מפניה, "שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להכנס". אף שהיה מקום לדעת הפנ"י, לומר שה"טומאה" בכ"ז מתפשטת מחדר לחברו, שהרי לשניהם תקרה משותפת. בשו"ע שע"א, ג, פסק כדברי הרמב"ם רק כשהדלתות נעולות בין החדרים שלא כפשט דברי הרמב"ם. וניתן לומר שההגבלה הפורמלית לדעת הפנ"י היא שהחדרים מצויים תחת אוהל אחד, ולרמב"ם היא שהיחס שבין ב' החדרים הוא יחס של יציאה ולא יחס של כניסה.

8. הערת העורך: לענ"ד לרמב"ם שיטה מיוחדת בנ"ד, והיא שונה גם משיטת הפנ"י וגם משיטת החת"ס, וכדלהלן: א. דין 'סוף טומאה לצאת' – המושג 'סוף טומאה לצאת' לא מוזכר לא ביד החזקה ולא בפירושו למשנה. את משנת אהלות ז, ג, "המת בבית ובו פתחים הרבה" מפרש הרמב"ם בגדרי קבר סתום ולא בגדרי סוף טומאה לצאת. וכ"כ בערוך השלחן העתיד, טו"מ ז, ז, ש"לרמב"ם לא קיים כלל דין סוף טומאה לצאת, עיי"ש ובהע' 41 להלן. אמנם החזו"א אהלות ה, ג, למד מסברא בדעת הרמב"ם שדין סטל"צ הוא דין תורה. אך החזו"א לא הבדיל שם בין דין סטל"צ לדין 'דרך הטומאה לצאת'. כמו כן החזו"א שם אזיל לשיטתו בגליונותיו על חידושי הגר"ח הלוי על הרמב"ם, טו"מ פרק כ. עיי"ש בחידושי הגר"ח על הרמב"ם ובאביעזרי לגראמ"מ שך טו"מ טו, א. הפירושים השונים ברמב"ם לגבי סטל"צ נדונו בהרחבה בהערות וביאורים לפיה"מ לרמב"ם (מהד' ביטון, ירושלם תשס"ט) אהלות ז, ד, אות יט. ב. לדעת הרמב"ם אב"ל, ג, ג, טומאה יכולה להיכנס מאוהל אחד לאוהל אחר שלא כפנ"י. מאידך, דין הרמב"ם בטו"מ כ, ח, מקורו במשנת אהלות סוף פ"ח "וכן שני חדרים שהם פתוחים לבית". כפי שצויין בהע' 7, דין זה איננו עוסק במעבר טומאת מת גמורה מחדר לחדר אלא בשני חצאי זיתים שכל אחד מהם נמצא בחדר אחר. ור' להלן פיסקה ד'.

לא נטמא הבית אם הביב פתוח אליו, הרי יש חלל ביניהם בשעור פותח טפח המעביר את הטומאה! לכן אם הטומאה בביב, למה אינה מתפשטת לתוך הבית?

ג. לרמב"ם (פ"כ ה"ח) דין 'דרך הטומאה לצאת ולא להיכנס' הוא דין תורה. לכאורה הוא דין בכיווני זרימה, וכולל גם זרימה חד כיוונית **הבוקעת** מחיצות. הוא מוגבל לזרימה חד כיוונית של טומאה במערכת משולבת בה קיימת מערכת חוצצת **הנמצאת בתוך מערכת אחרת**. דוגמאות: כלי עם צמיד פתיל **בתוך** אוהל; אוהלים **בתוך** אוהלים; בית שחצצו בנסרים או ביריעות; מגדל **בתוך** הבית; כנרת שבבית; ביב שהוא קמור תחת הבית (ש"י הרמב"ם במשנ' ביב תבואר בפסקה ד להלן). כך למד **ערוך השלח העתידי**, טו"מ סי' לז. אמנם לאחר עיון נראה כי עיקרון הרמב"ם מורכב קצת יותר. לא מדובר בזרימה חד כיוונית פשוטה של הטומאה. בטו"מ יח"ד, מבאר הרמב"ם כי במגדל הממלא את כל הפתח (כס"מ) ונמצא **כולו** בתוך הפתח, טומאה חודרת למגדל **מחמת פתח** המגדל שבחלל פתח הבית ולא די בבקיעה דרך מחיצות המגדל מדין דרך הטומאה לצאת. לעומת זאת בכנרת המוטלת בפתח ופיה מחוץ לחלל הפתח (טו"מ, יט"א), בפשטות גם אם הכנרת ממלאה את כל הפתח, בכל"ז הטומאה שבבית בוקעת החוצה ואיננה מטמאה את מה שבתוך הכנרת. לכן נראה שההגדרה היא כדלהלן: 'דרך הטומאה לצאת ולא להיכנס משמעותה הגבלה פונקציונלית על הזרימה ולא הגבלה פשוטה רק על הכיוון. במילים אחרות, בכל הנוגע לדיני יציאת הטומאה מתוך מדור פנימי בבית, הטומאה לא מתחשבת במחיצות פנימיות וממילא היא יוצאת דרכם החוצה אל חלל הבית. בעוד שהטומאה מתחשבת במחיצות הפנימיות לכל מה שנוגע לכניסת טומאה דרכם, (מעין חבית דהאלות טו"ט). משום כך כשטומאה בבית היא מתחשבת במחיצות הפנימיות ואינה חודרת דרכם להכנס למדור הפנימי. ומכאן, נוצר מצב מעניין במיוחד כשהמגדל נתון כולו בחלל הפתח ו"חוסם" את יציאת הטומאה מהבית. מאחר ודרך הטומאה לצאת, דינו של המגדל לחסימה פנימית' ובכל מקרה חסימת המגדל לא תמנע את יציאת הטומאה מהבית. אך עצם יציאת הטומאה מהבית איננו זהה לחדירת הטומאה לתוך חלל המגדל. לכן יהיה הדין שיהיה **המגדל כולו** בתוצאה בין מגדל שפתחו סגור לבין מגדל שפתחו פתוח. אם המגדל סתום, **המגדל כולו** נחשב כמחיצה פנימית, ובגלל שהוא חוסם את פתח היציאה, הטומאה תצא דרכו החוצה כפי שהיא יוצאת דרך מחיצה פנימית בבית אך תוכו ישאר טהור, כי בכל הנוגע למצב פנימי המגדל, הטומאה לא נחשבת כנכנסת לתוכו כמו בחבית דהאלות טו"ט. רק אם לאחר יציאת הטומאה מחלל הבית תמצא הטומאה (בעודה בחלל פתח הבית) פתח למגדל – אזי היא תחדור לתוך המגדל. בלשון הרמב"ם (טו"מ יח"ד): "טומאה בבית – מה שבתוכו טמא, שהרי [א] הוא פתוח [ב] ובתוך הפתח [ג] ודרך הטומאה לצאת ואין דרכה להיכנס".

ד. **שיטת הרמב"ם במשנת ביב הקמור תחת הבית**. "קמירה היא כיסוי כעין כיפה" (פיהמ"ש עירובין, ח"ט, קאפח). ו"ביב היא תעלת המים שעושין באמצע הבתים והחצרות כדי שיעבור בה המים ויהלך תחת הקרקע ויצא למקום אחר"... "ואמרו יש בו פותח טפח – **כלומר באותה התעלה הקרויה ביב**. ויציאתו – הוא פתח אותה התעלה אשר ממנו יוצא המים העובר בה" (פיהמ"ש אהלות ג, תרגום קאפח). משמע שמדובר בביב העובר מתחת לבית בלא פתח כניסה מהבית, או שפתחו לבית קטן מטפח כפי שבוטל מאד בצירוף מכת"י שצולם במהד' קאפח, וכ"מ בפ"כ ה"ז, שלא מזכיר הכניסה לבית. מבואר במשנה שאם אין **בחלל** הביב פותח טפח, הוא נחשב כחלק מחלל הבית ואינו חוצץ בפני הטומאה. אך גם אם יש לביב חלל של פותח טפח, עדיין אין הוא חשוב כבניין עצמי אלא רק כאהל פנימי שבתוך הבית. משום כך רק אם יש לו פתח יציאה החוצה של פותח טפח הטומאה יוצאת דרכו ולא דרך הבית, אך אם אין לביב פתח עצמי החוצה, דינו כאוהל פנימי בתוך הבית שדרך הטומאה לצאת ממנו אל הבית. בכך מובן למה הרמב"ם הזכיר את הביב בטו"מ פ"כ במסגרת הדינים המיוחדים לחציצות פנימיות שונות שבתוך הבית. מכאן נראה כי אם יהיה פתח של פותח טפח בין הביב לבית, דינו יהיה כמו כל פתח בין אוהלים שמביא את הטומאה מזה לזה, כמבואר בהלכות אב"ג, וקדעת **החת"ס**. נעיר כי בהמשך פיה"מ: "ואם היה **בפתח הביב** פותח טפח וביציאתו פותח טפח", המילים המסומנות בקו אינן מתורגמות אלא נכתבו במקורן בעברית בתוך הפי' בערבית. ומכאן מפיהמ"ש כי במילים 'בפתח הביב', כוונת הרמב"ם היא 'בחלל הביב', כמו ש'פוחט טפח' משמעו בהרבה מקומות 'חלל טפח', ואכמ"ל.

-- **העורך**.

ומפני קושיא זו הקים החת"ס אוקימתא במשנה זו, והיא שעל פי הביב הנכנס לתוך בית יש רשת כעין סורג אשר אין בנקביו טפח על טפח, ש"סתמא כל הביבין ששופכין שופכים לתוכם עשויים סריגים ע"ג לסנן השופכים שלא יסתום הנקב מעפרורית והם סריגים פחות מפו"ט" (שו"ת חת"ס שם). וכמו כן כתב הסדרי טהרות (פא, ב), והתפא"י (יכין פרק י אות סו) דבפשטות יש בפי הביב כעין רשת עם חורים קטנים, ולכן לא תיכנס הטומאה מהביב לתוך הבית. את הסיפא, מפרשים פוסקים אלו בצורה דומה לדלעיל, שהבית טמא למרות קיום הרשת רק מחמת דין 'סוף טומאה לצאת' ולא מפני אוהל המשכה.

לכן, לדעת החת"ס, החידוש הוא 'שדרך טומאה לצאת' אף כשיש דבר החוצץ לאותו מקום (ברור שאין דרכו להכנס כי יש דבר המונע מהתפשטות הטומאה); לדעת הפנ"י החידוש הוא 'ש'אין דרכה להכנס' אף כשאין דבר חוצץ (ואז פשוט שדרכו לצאת, כיון שאין דבר המונע מהתפשטותה).

(ב) לפי שיטת החת"ס אין טומאה יכולה להתפשט כשאין לה מקום טפח על טפח. ואם כן, מפתיע ששינוי שטומאה עוברת דרך "מאור העשוי לאורה" אף אם שיעור הפתח הוא רק כפונדיון האיטלקי, שהוא פחות בהרבה מטפח על טפח (אהלות יג, א-ד). הדין סביר לדעת הרמב"ם והפנ"י, שדין המשכת טומאה תלוי בהגדרה פורמלית של 'אהל' ושל 'פתח', לכן אף שבד"כ שני בתיים מוגדרים כאוהל אחד רק כשיש ביניהם לכל הפחות חיבור טפח על טפח [ובמקרה של ביב, אף חיבור טפח אינו מספיק], הדין עשוי להשתנות ע"פ סוגי ההשתמשות באותו חלל. וצריכים אנו לומר גם לפי גישת החת"ס, שטומאה אכן יכולה לעבור דרך כל מעבר אשר יש לו חשיבות בפני עצמו, וע"פ רוב אמרינן כן רק אם שיעורה טפח על טפח. אמנם, אם יש למעבר, חור, או חלון שימוש יחודי אפילו כששעורו פחות מטפח, אכן הטומאה תעבור דרך אותו מעבר, חור או חלון.

(ג) לעומת זאת, הביא בעל ספר פתח האוהל (שם) ראיה נגד שיטת הפנ"י, מהמשניות שבהן הטומאה ממשיכה דרך גוף האדם לבית (יא, ג-ו), שכיצד יתכן שאדם ובנין יהיו נחשבים כאותו אוהל! ומשמע ממשניות אלו זה כדעת החת"ס. ואולי ס"ל שיש מסלול נוסף בהבאת הטומאה, וצ"ע.⁹

9. הערת העורך: לענ"ד לק"מ. אדם כמו גם קנה בגובה טפח ובגדים מקופלים בגובה טפח (אהלות יא, ב-ג) אינם מהווים אוהל עצמאי אלא הם מהווים מעין מחיצת תלאי המחברת שני חלקי אכסדרה שמופרדים ע"י סדק בתקרה. ואף שה'טלאי' והתקרה אינם באותו גובה, בכ"ז אמרינן גוד אסיק (תיו"ט אהלות יא, ב), בשם פי' המהר"ם מרוטנבורג עמ"ס אהלות). ובאמת בנדון שם – שיש סדק בתקרה וקנה הנמצא בגובה טפח מעל הארץ ומכוון כנגד הסדק – מבואר במשנה שהקנה מחבר בין שני חלקי התיקרה. ולכאורה חייבים לפרש כאן שמדובר בגוד אסיק, שהרי קנה, אין ברחבו טפח, ולכן אינו יכול להמשיך את הטומאה תחתיו אפילו לדעת החת"ס, אלא מדין גוד אסיק, וכמבואר בפירושי המהר"ם, הרע"ב והתו"ט. לכן גם לגבי אדם שדינו כדבר חלול הגבוה טפח מעל הרצפה, הריהו נחשב כטלאי המהווה סתימה הלכתית של הסדק בתקרה מדין גוד אסיק, ואז מצבו בדיוק כמו מי שנתן רגלו למעלה שערב

ב. המשכת טומאה דרך ארובה

ברוב בתי החולים [לפחות בארה"ב] הצוות משתדל שלא להעביר מתים לעיני החולים או מבקריהם. לכן כשחולה מת ר"ל, אין מעבירים את גופתו דרך הכניסה הראשית, ומעדיפים לקחתו בדרכות עקלקלות ולהסתירו מצבור המבקרים. וככלל, אף שצריך לברר כל בית חולים לגופו, ניתן להניח שבכניסה הראשית אין שום שאלה של טומאת מת, שהרי בד"כ אין חדרי החולים פתוחים למסדרונות הנמשכים ישירות מהכניסה הראשית [אלא בקומות יותר גבוהות, או מבודדות בצורה זו או אחרת מהצבור הרחב], ואין מעבירים את המתים דרך אותו אוהל. ומשום כך ייתכן בהרבה בתי חולים, שכהן המבקר יוכל להגיע למעליות בקומת הקרקע מבלי להיתקל בשאלה של טומאת מת. ואם כהן דגן יכול לוודא מראש [ע"י שיחת טלפון לאחיות וכדומה] שאין מתים באותה קומה בה הוא מבקש לבקר, נותרה בספק רק נסיעתו במעלית.

אפשר להניח כמעט בבטחון מלא שאכן יש מת באחד מחדרי בית החולים, וצריך לדון לגבי כהן הנמצא במעלית בשעה שהיא עוצרת באותה קומה, אע"פ שאין הכהן יוצא מהמעלית לאותה קומה, האם נטמא? וכן באופן יותר קבוע, ייתכן שהמעלית תעצור בקומה שבה נמצאת המעבדה לפתולוגיה, אשר בשעות עבודה רגילות, שכיח מאוד שהמעלית תעצור באותה קומה. ואם הטומאה אכן תיכנס למעלית בצורה זו, נראה שכהן באמת צריך לחשוש לכך, ומלכתחילה לא יכנס למעלית¹⁰.

את הטומאה (משנה ב, שם). מאותו טעם גם אדם המשקיף בחלון והאהיל על המת (מ"ד שם). דינו כזיז מעל החלון ומביא גם הוא את הטומאה. וכ"כ הפנ"י בסוף קונ' טומאת כהנים שאהלים מתחברים ע"פ "גוד אחית וגוד אסיק וכיוצא בו", ולק"מ על הפנ"י. (עצם דין 'גוד אסיק' באהלות מוזכר בפיהמ"ש לרמב"ם אהלות יב, ה, ובפי' הר"ש בפ", ועוד) -- **העורך**.
 10. **הערות העורך**: עדיין יש לדון בשאלה האם דלתות מעלית ודלתות פיר **העשויות מתכת** או דבר אחר המקבל טומאה, האם הן בכלל חוצצות מפני הטומאה. ראה: רמב"ם טו"מ טו, א, ובסוגיית הגמ' ב"ב יט, ב – כ, א; פיהמ"ש לרמב"ם ופי' הר"ש **משאנן** לאהלות ריש פ"ה; רמב"ם טו"מ ה, יב; בראב"ד שם; ובמשנה **למלך** שם. ולענייננו, דלתות הפיר והמעלית הן קבועות בכך שהן מחוברות לבית בקביעות אף שאינן חוצצות בקביעות. כמו כן הן אינן 'נטויות כאהלים'. וראה הע' 34 להלן. בנוסף יש לדון מהן המתכות המקבלות טומאה מן התורה, כשדועים דברי הגר"א, הובאו **בכללי טומאות מספר אליהו רבא** אחרי ההקדמה לאליהו רבא בראש סדר טהרות ובאגרות **משה** יו"ד (ב) קסד; יו"ד (ג) כב. ואכמ"ל -- **העורך**.
תגובת הכותבים: בנוגע לשאלת דלתות החוצצות בפני הטומאה, כבר פסק הש"ך **בנקודת הכסף** יו"ד שעא, דאע"פ שהם מחוברים לבנין ע"י צירים של ברזל, מ"מ חוצצים. ובעקבותיו הלכו הפוסקים (**ערוך השלחן** יו"ד שעא, ד, **חכמת אדם** כלל קנט סעיף ו, **חזון אי"ש** יו"ד סי' ס"ק ב, ועוד רבים) שלא כדעת **הט"ז** שעא, ג. לכן אפילו את"ל שדלתות המעלית עשויות מחומר המקבל טומאה מן התורה, עדיין יחשבו לחציצה בפני הטומאה בשעת סגירתן מפני שנחשב כמחובר לאהל ולקרקע, ולפיכך חוצץ. וזאת מפני המשנה בכלים יא, ב, "כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת ומן הנגר ומן המנועול", ופירש הרמב"ם בפיהמ"ש שם, "שכל הנעשה מן המתכות... הרי הוא מקבל טומאה כמו שבארנו, חוץ מאלו המנויין אם נעשו מאחד המתכות אינן מתטמאין מפני שהן

ברצוננו להוכיח שטומאה לא תיכנס למעלית כלל – הן ע"י אוהל המשכה והן ע"י סוף טומאה לצאת.

1. ארובה באמצע התקרה

המשניות באהלות מתארות הגבלות מסוימות לגבי המשכת טומאה תחת תקרה אחת. יוצא מהמשנה, שאם רצינו להגביל את התפשטות הטומאה בתוך בית החולים, אפשר לעשות כן ע"י פתיחת חלל באמצע התקרה לכיפת השמים כשהוא חוצה התקרה מצד אל צד, אשר ימנע התפשטות הטומאה לאזורים הסמוכים. וז"ל המשנה פרק י משנה א:

ארובה שהיא בתוך הבית, ויש בה פותח טפח:

טומאה בבית – כנגד ארובה טהור¹¹,

טומאה כנגד ארובה – הבית טהור.

ופירש הרמב"ם בפיהמ"ש שם: "שתהא הארובה הזו גלויה ולא יהא עליה דבר מיסך." ומפני כך, "אם היתה הטומאה תחת הארובה – הרי כל הבית טהור כיון שאין הטומאה תחת אהל." וכן הבינו שאר המפרשים, שהרי היא מהוה מקום לעצמה באמצע הבית, ומונעת מהטומאה מלהכנס אליה¹².

אם הארובה נמשכת לכל רוחב הבית כעין סדק, הפרטים ישתנו.

וז"ל המשנה פרק יא משנה א:

הבית שנסדק:

טומאה בחוץ – כלים שבפנים טהורין;

טומאה בפנים – כלים שבחוץ [טהורים]: בית שמאי אומרים

עד שיהא בסדק ארבעה טפחים; בית הלל אומרים כל שהוא;

רבי יוסי אומר משום בית הלל פותח טפח.

קבועין בקרקע". וכן פסק בהלכות כלים (ט,א). מכל האמור נראה להלכה שדלתות מעליות חוצצות מפני הטומאה. [הוספת העורך: ראו שו"ת שמע שלמה לראש"ל הגר"ש עמאר שליט"א, ח"ו, סי' יח-כ, ובמקורות המצויינים שם. אמנם יש לחלק בין חיבור ציר כמו בדלת, לחיבור מסילה כמו במעלית, ואכמ"ל. -- העורך].

11. הערת העורך: כנגד ארובה טהור – "כלים המונחים למטה בארץ כנגד הארובה ורואים פני הרקיע, טהורים" (לשון רע"ב על אתר). יש לדון על כלים קטנים או אוכלין שיש בהן שיעור להיטמא, ואין בהם שיעור להביא את הטומאה, מה דינם כשהם נמצאים בדיוק מעל הארובה או בתוכה מעל קו תקרת הבית. לכאורה הדבר תלוי בהסבר המחברים למחלוקת הפנ"י והחת"ס (פרק א לעיל). לדעת הפנ"י אין כאן אוהל מעל הארובה, לכן אין הטומאה והאוכלין נמצאים באותו אוהל, לכן אין מעבר טומאה אלא מדיני סוף טומאה לצאת שלא קיימים כאן. לעומת זאת לדעת החת"ס הטומאה זורמת דרך הארובה שיש בה פותח טפח, ועולה ומטמאה כל הנמצא בדרכה. אך באמת דין זה מפורש בריטב"א בחידושיו לסוכה יח, א, סוף ד"ה אמר אביי, שאין פתח הארובה טמא. וראה להלן עמ' 261. -- העורך.

12. אע"פ שאין הטומאה יכולה להכנס לחלל שתחת הארובה, המשנה דייקה כשהטומאה בבית, רק כנגד ארובה טהור, אך שאר הבית טמא מדין אהל המשכה. וזאת מפני שהארובה נמצאת באמצע תקרת הבית (רמב"ם טו"מ טז,א) והטומאה מתפשטת לשאר הבית מסביב לארובה.

הדין כאן שונה כיון ש"גג הבית...נחלק על פני כולו לב' חלקים" (רע"ב שם). וכשהטומאה בחוץ, דהיינו "צד החיצון [של הבית] שבו הפתח" (רע"ב), אין הטומאה מתפשטת לצד הפנימי של הבית כיון שאין הטומאה יכולה לעבור את הסדק. וכיון שכלל בדינו שבטומאה לא אמרינן לבוד, לפחות לא לחומרא, "הו"ל חלק הפנימי כרשות בפ"ע" (תפארת ישראל יכין פרק יא אות ג).

פסק הרמב"ם (ט"ו טז, ו) שדין משנתנו רק איירי ב"בית שנסדק גגו וכותליו ונעשה שני חלקים", ולא רק שנסדק גגו לחוד, אע"פ שלא ברור כן מלשון המשנה. ומשמע שהרמב"ם מצריך שב' הרשויות יהיו נפרדות לגמרי, דהיינו ע"פ כל אורך חיבורן בכדי שהטומאה לא תתפשט מצד אחד לחברתה. ועוד פסק הרמב"ם (שם) כדעת בית הלל אשר הובאה בתוספתא אהלות (יב, א), המפרשת את המשנה שבית הלל מצריכים שעור סדק כחוט המשקולת ולא רק כל שהוא¹³. והבהיר הרמב"ם את דבריו בפיהמ"ש (יא:א), "כלומר שעור עובי החוט, לא שיהא הסדק כשעור אורך חוט המשקולת". עצה זו אינה כל כך מעשית ליישמה בבית חולים; ברור שא"א לעשות כן אלא בקומה העליונה כיון שהסדק צריך להיות פתוח לכיפת השמים. ואפילו שם, קצת קשה לתאר מצב שבנייה כזו תהיה אפשרית, ובפרט במקום שיוורד שם גשם¹⁴.

13. וחידש בזה בעל המשנה אחרונה (אהלות יא,א), שאם הסדק כ"כ קטן שאפשר להעמיד על גביו מעזיבה בינונית, ראוי להעביר סוף טומאה לצאת דרך סדק זה, אך לא טומאת אוהל המשכה. ברם לא הובאו דבריו בשאר הפוסקים, ונראה שלא נקטינן כדבריו לדינא.

[הוספת העורך: זו שיטת המהר"ם מרוטנבורג בפירושו על אתר, הובאה גם ע"י תוס' יו"ט וגם ע"י המשנה אחרונה. חידוש המהר"ם מבוסס על משנת אהלות ח, ב, שסככות [אילן] שהוא מסך על הארץ] ופרעות [קוצים וברקנים העודפים ובלטים מהגדר – ר"ש ורע"ב. ור' בהגהות הגר"א מו"ק ה,ב, ונדה נז,א, אות א] מביאין את הטומאה אם יכולים לקבל מעזיבה בינונית. אך לא הבנתי מה ההכרח להרחיב את דין סככות ופרעות [לפי' הר"ש] לדין סדק המחלק את הבית לשנים. כי גם לגבי סוכה יש הבדל בין אויר צר פחות מג' טפחים שנמשך על כל אורך הסכך לבין סכך מלא נקבים כמו בסככות ובפרעות, כמפורש בפסקי הרא"ש תלמיד המהר"ם (!), סוכה פרק א סו"ס"י לה. -- העורך].

14. הערת העורך: לכאורה אפשר לסתום את הסדק באבני מלח מוצק שאינם מביאין את הטומאה (אהלות פ"ח מ"ה), ובצירוף מגיני גשם אנכיים משני צידי הסדק, יעבר זמן רב מאד עד שיהיה צורך לחדש את שכבת אבני המלח. אמנם בתוספתא אהלות יד (הובאה ב"ב כ,א) מפורש שמלח ממעט בחלון. הריב"מ"צ, הובא בתוס' ר"ד ב"ב שם, חילק בין מלח סדומית שהוא עבה וקשה כאבן ואינו מתפזר לבין מלח סלקונטית (ע"פ ב"ב כ,ב). אך הרי"ד שם, והר"ש סוף פי"ג באהלות דחו דבריו, וחילקו בין מיעוט בחלון לבין חציצה והמשכה, כשלגבי חציצה והמשכה אין הבדל בין כיפת הקרח לכיפת המלח עיי"ש בר"ש. ומשמע שאין הבדל בין כיפת קרח על כלונסאות לבין כיפת קרח ומלח ע"ג בניין. אמנם טעם המשנה שכיפת קרח או מלח לא חוצצת ולא ממשיכה, מבואר בפיהמ"ש ובט"מ יג, ה, משום שאינם מתקיימים. א"כ יש לדון אם דין זה ישאר גם בארצות הקפואות בהם דרים חודשים ארוכים בבתי קרח. אם הדין תלוי במציאות הקיום, יש לדון גם על אבני מלח שהוצעו כאן. והנה לגבי קרח יש ללמוד מ"הירקות שמנו" במשנה שם, שלדעת הרמב"ם חוצצין ומביאין כי הם מתקיימים גם בקיץ. ומכאן שבמקום בו הקרח נמס בקיץ איננו חוצץ, ובמקום שהקרח מתקיים כל השנה אולי גם חוצץ וגם מביא. -- העורך.

2. ארובה ע"ג ארובה

לפני שנדון ישירות במעליות, נקדים שתי משניות. פרק י משניות ד-ה.

משנה ד: ארובות זו על גב זו, ויש בהן פותח טפח:

טומאה בבית – כנגד ארובות טהור; טומאה כנגד ארובות –
הבית טהור.

הטומאה בין בבית בין כנגד ארובות: נתן דבר שהוא מקבל
טומאה, בין מלמעלן בין מלמטן – הכל טמא ...

ברישא דמשנתנו, כיון ששתי הארובות מכוונות זו כנגד זו והן פתוחות, דינה זהה לגמרי עם הפסק במשנה א' לעיל. בסיפא דמשנתנו הדין שונה. בפשטות, המשנה מתארת שני מצבים: 1. או שנתן כיסוי על הארובה העליונה בלבד; 2. או שנתן כיסוי על הארובה התחתונה בלבד. הדין הוא שכיסוי הארובה בדבר המקב"ט מאפשר לטומאה לעבור דרכו.

אם כיסה רק את הארובה העליונה (1 לעיל), הדין פשוט שכל הבית, העליה, וכנגד הארובות טמאים כמו בבית רגיל. ודין זה מסתבר בין לשיטת הפני"י [שכשהעליה מכוסה נחשב הכל לבית – דהיינו "אהל" – אחד], ובין לשיטת החת"ס [שיש מקום טפח על טפח לטומאה לעלות מהבית לעליה המכוסה, ויש כיסוי על אותו מקום המאפשר לטומאה לעבור דרכו].

אמנם אם כיסה רק את הארובה התחתונה (2 לעיל) קשה להבין למה העליה טמאה כשהטומאה בבית. סביר שהבית טמא, שהרי הארובה התחתונה מכוסה (והוי אוהל בפני עצמו). וגם סביר שהחלל בעליה שכנגד הארובה התחתונה טמא, אע"פ שהארובה התחתונה מכוסה, כיון שדבר שמקבל טומאה מביא את הטומאה אך אינו חוצץ בפני הטומאה (כן מפורש בפרק ח באהלות, ונפסק ברמב"ם טו"מ יג, ד [אך ראה הע' 11 לעיל -- העורך]). אבל צריך להבין מדוע שאר העליה טמאה, "דאטו מי עדיף משאם היתה הטומאה בעליה עצמה כנגד ארובה" (ר"ש שם) שהיא טהורה לפי רישא דמשנתנו ולעיל משנה א?

מפרשי המשנה נקטו שלש גישות לישוב קושיא זו:

- א. יש שפרשו את המשנה בצורה אחרת. המשנה לא התכוונה שהכל ממש טמא כשנתן בתחתונה בלבד, אלא רק הבית עצמו, וכנגד הארובות, ולא שאר העליה. כך תירצו הר"ש, ובעקבותיו התויו"ט בתירוצם הראשון.
- ב. יש שקבלו את המשנה כפשוטה, אך הצריכו לחדש דין חדש באהלות בכדי להקים את דברי המשנה כפשוטה. הרע"ב חידש שאפילו כשכסה את הארובה התחתונה בלבד, "רואין אותו כאלו הוא נתון בפני הארובה

העליונה, " אך לא האריך להסביר את דבריו.¹⁵ ופירש המשנה האחרונה (שם) בצורה דומה, שהכיסוי עצמו מונח בתוך העליה מעל גבי הארובה התחתונה, וא"כ מונח חלק מאוהל המת [דהיינו הבית] בתוך חלל העליה – ולפיכך העליה טמאה שהרי האהילה על אוהל המת.

ג. רוב מפרשי המשנה סבורים שאפשר לקבל את פסק המשנה כפשטה רק בנתונים מוגבלים. הם מפרשים את ניסוח המשנה, "בין מלמעלן בין מלמטן", לא כאופציה, אלא שכיסה את שתי הארובות יחד.¹⁶

מפרשים אלו מקבלים את ההנחה של השאלה, דהיינו אם כיסה רק את הארובה התחתונה, העלייה נשארת בטהרה. כן פרשו הר"ש והתויר"ט בתירוץ השני, הרא"ש (אהלות שם), הגר"א (אליהו רבה שם), והמלאכת שלמה (שם).

ראוי להעיר שאף שבהל' סוכה (שו"ע או"ח תרלא, ה) ובהל' טומאה (אהלות יב, ה), יש מושג של "חבוט רמי", שבו רואים את התקרה העליונה כאילו היא מעורבת עם התקרה התחתונה – אין אפילו אחד מהראשונים והאחרונים מפרשי המשנה שהלכו בדרך זו להסביר משניות אלו. ועל כרחינו שהקריטריונים הנצרכים ליישם דין חבוט רמי אינם נמצאים כאן (עי' חזו"א אהלות ס"ח אות ג). וכבר דן הרב מנחם מנדל הכהן שפרן בעניינים אלו באריכות במאמרו, "הצעה לתיקון בעית טומאת כהנים בבית חולים" (תחומין ה, תשד"מ, 225-243), ואכמ"ל.¹⁷

15. וכן סתם הרמב"ם בפייהמ"ש שם "כיון שנעשית הבית כולו טמא ותקרתו פותח טפח, יצאה הטומאה מאותה הארובה ונטמאת גם העליה", אך לא נתן טעם לדבריו. [הוספת העורך: גדר דין הרמב"ם והרע"ב הוא 'גוד אסיק', המוכח ממשנת אהלות יא, ב, שקנה המכון תחת לסדק המחלק תקרת אכסדרה לשנים, מביא את הטומאה מצד אחד של הסדק אל צידו השני אם הוא גבוה מן הארץ טפח, אף שקנה עצמו אינו רחב טפח ואינו יכול להיות אוהל הממשיך את הטומאה בין שני חלקי האכסדרה. וכן פי' המהר"ם מרוטנבורג כאן שהגדר כאן הוא 'גוד אסיק', הובאו דבריו בתו"ט ובמשנה אחרונה. וכו"כ בערוך השולחן העתיד, טו"מ, לג, כא. דרישת המשנה שהקנה גבוה טפח מעל הארץ מוסברת בדברי המהר"ם שם, ולפי הסברו ברור מדוע אין צורך בדרישת גובה טפח לכיסוי שמונח בעליה על ארובת הבית. דין 'גוד אסיק' באהלות מוזכר גם בפייהמ"ש לרמב"ם אהלות יב, ה, עיי"ש ובקריית ספר על טו"מ טז, ו. באחרונים מצינו עוד סברות המועילות להחשיב את הקנה כנמצא במקום הסדק בתקרה: א. גוד אחית של תקרת העליה עד לגובה הקנה ואם הוא נמצא במקום הסדק וסותמו (תפארת ישראל אהלות, יא, ב). וכן כ' הפנ"י בקונטרס טומאת כהנים ש"יתחברו האהלים ע"פ הלכות מסורות גוד אחית גוד אסיק וכיוצא בו".

ב. הקנה נחשב כנמצא בסדק מדין חבוט רמי' של הקנה כלפי מעלה ("דאמרינן חבוט רמי

גם להסיק התחתון למעלה" – שו"ת בצל החכמה, חלק ב, סי' מ אות ג). -- העורך].

16. התפארת ישראל (יכין פרק י אות כח, ובעוז פרק י אות ד) פירש באופן קצת שונה, דהיינו

נתן כיסוי בין על העליונה בלבד, בין על ב' הארובות.

[הוספת העורך: הרש"ש כאן העיר על פי' 'רוב המפרשים': צ"ע מזבחים (מב, ב) והא בין

בין קתני, ופירש"י דמשמע או בזו או בזו, ע"ש].

17. הערת העורך: המחברים קצרו כאן במקום שראוי להאריך. דין "חבוט רמי" המגע להלכות

סוכה ואהלות, קיים כאשר חָסַר בתקרת אוהל תחתון מתמלא על ידי כיסוי/תקרה גבוהים

מעליו, כאילו חבטו בכיסוי הגבוה והורידו אותו כדי שישלים את החָסַר בתקרה התחתונה.

לעניין טומאה, דין הסתימה החבוטה מועיל להמשכת הטומאה תחת החָסַר בתקרה

התחתונה, אך אין הוא מועיל לטנום את החָסַר בצורה שיחצוץ בין האוהל התחתון למה

שמעליו (**מעניי יהושע**, פתיחה למשנה ד-ה של אהלות פ"י, אות ב). והדבר ברור, כי אחרת טומאה לא תעבור מבית לעליה דרך ארובה שיש בה פ"ט, בניגוד למפורש במשנה. האמור נכון לגבי ארובה שיש בה פ"ט, שאז גם אם קיים דין "חבוט רמי" דין זה מועיל רק להמשכת טומאה בבית ולא לחציצה בין הבית לעליה. אך בארובה שאין בה פותח טפח, אף שדין חבוט רמי מועיל להמשכת הטומאה לבית, צ"ב איך הוא מועיל לחצוץ ולטוהר העליה. וצ"ל שמועילה תקרת העליה לחצוץ בפני הטומאה שמתחת הארובה מלעלות לעליה גם לדעת הראשונים שלא אמרין חבוט רמי. טעם הדבר מבואר בחזון אי"ש אהלות ח,ג, ד"ה והנה נלמד: "דפחות מטפח קל להיות כסתום... והלכך כל שאין אותו טפח מגולה עד לשמים אלא מוצא תקרה על גביו – נקלש אורו ומועילים סביבותיו למחשב כסתום... והיינו משום דהארובה נסתמת באמת בצירוף שתי הסתימות: בסתימת התקרה ובסתימת תקרת העליה ושתייהן יחד מועילות למחשבה כסתום... מיהו [לשיטת הר"ן] אין זה מועיל רק לחצוץ ולא להביא טומאה מתחת ארובה לבית ולא מבית [לתחת הארובה]. עכ"ל החזו"א. ובלשון הרב בצלאל הכהן מווילנא: "דכל שאין הטומאה רצוצה עד אור הרקיע – אין הטומאה בוקעת כלל דרך חור שהוא פחות מטפח" (**תשובת מהר"ב הכהן**, נדפס בהעמק שאלה לנצי"ב (הוצ' מוסד הרב קוק), סוף ויקרא, עמ' רצא-רצה).

לכן לגבי משנה ד, אין משמעות לדין "חבוט רמי". שהרי דין זה לא מועיל לסתום ארובה, ומאידך איך בו שום צורך בו להבאת הטומאה. שהרי יש בארובה פותח טפח והטומאה ממילא עוברת דרכה, וכיוצא ארובת העליה מכסה גם על החלל שמתחת ארובת הבית. לעומת זאת לגבי משנה ה' יש משמעות רבה לדין "חבוט רמי" לגבי סתימת הקסר של פחות מטפח לצורך המשכת הטומאה מהבית לעליה. בנקודה זו חלוקים הראשונים בסוכה כב,א. לדעת רש"י ותוס' אמרין חבוט רמי כשבקורה העליונה יש רוחב טפח גם אם הקסר עצמו פחות מטפח. מאידך לדעת הר"ן והריטב"א שם, לא אמרין חבוט רמי כשהקסר התחתון פחות מטפח. לכן לשיטת רש"י ותוס' שייך דין "חבוט רמי" בדין משנת אהלות י,ה, משא"כ לדעת הר"ן והריטב"א. ור' חזון אי"ש אהלות ח,ג; **קהילות יעקב** (לגר"י קנייבסקי) אהלות סי' כא, שתלו במחלוקת זו את המחלוקת בין המהר"ם מרוטנבורג לרא"ש בביאור משנה זו. בביאור משנתנו ע"פ הכלל של 'חבוט רמי', קדם לחזו"א הסוד"ט קנא,ב, ד"ה ודבר, ובפ"י למשנה שם. ראה גם **העמק שאלה לנצי"ב** קג,ה; **תשובת מהר"ב הכהן** עמ' רצא-רצה שם; תגובת הנצי"ב עמ' רצה-רצו; **במעניי יהושע** אהלות פ"י מש' ד-ה. **בחי' הגר"ח הלוי על הרמב"ם**, סוכה ה,כא, כתב שבכה"ג לא זקוקים לדין חבוט רמי, אלא "דכל שיש האהלה על גבו מביא את הטומאה, וע"כ ממילא דלא בעינן בהבאת הטומאה כלל להלכתא דחבוט רמי, וגם בלא חבוט רמי מ"מ מכיון דכל אחד בפני עצמו שם אהל בי' ויש כאן מיהא האהלה בכל המקום, ע"כ שפיר יש כאן הבאת הטומאה בכל המקום." עכ"ל, וראה להלן בהע' 23.

לענ"ד גם למחלוקת בדין 'חבוט רמי' וגם לשי' הגר"ח הלוי, יש משמעות ברורה לשאלה העיקרית של מאמר זה: האם טומאה חודרת אל המעלית בשעה שעוצרת ונפתחת לאותה קומה בה נמצא מת. קיים סדק של פחות מטפח בין הדלתות החיצוניות לדלתות המעלית הפנימיות אך למעלה בקצה העליון של הפיר הסדק מכוסה. מחלוקת הראשונים אם אמרין כאן "חבוט רמי" דהיינו שהסתימה העליונה נחשבת חבוטה וסותמת את החרץ התחתון, נוגעת ישירות לשאלת מעבר הטומאה דרך הסדק אל תוך המעלית, ובדרך זו הלך הרב מ"מ הכהן שפרן **בתחומין ה**, עיי"ש. וראה עוד בהע' 23 להלן. -- **העורך**.

תשובת הכותבים: הרב העורך שליט"א כאן הפנה את תשומת לבנו לשיטתו של החזו"א, וביתר בירור **בקהילות יעקב** טהרות סי' כא-כב, בהבנת המחלוקת שבין הרא"ש ומהר"ם. ודעתם שדין זה תלוי בדין 'חבוט רמי'. אמנם, עד החזו"א, כמעט לא מצינו למפרשי המשנה שתלו המחלוקת זו בזה (וברור שלא פירש כן המשנה אחרונה, כפי שנבאר להלן), ולחסרון זה בדברי המפרשים משמעות רבה לפענ"ד, דנראה שאין סברת החזו"א מוכרחת להלכה; ולפיכך לא חששנו לחבוט רמי. לגבי שי' הרמב"ם ראה תשובתנו להע' 29.

אמנם, אפילו אם נתפוש כדברי החזו"א, דבאמת תלויים הסוגיות זו בזו, צריך לראות היאך פוסקים להלכה לגבי דין 'חבוט רמי' במקורו, בין רש"י ותוס' לעומת הר"ן והריטב"א, בהלכות סוכה. וכבר נפסק להלכה בשו"ע או"ח תרלא,ה, "היה הסיכון מדובלל (פירוש מבובלל), והוא הסיכון שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה, כשר, ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד ג' טפחים; ואם היה ברוחב זה העולה טפח או יותר, אע"פ שהוא גבוה מג' טפחים, רואין אותו כאילו ירד למטה ונגע בשפת זה היורד, והוא שיהיה מכוון כנגד שפת

עד כאן ראינו את הדין לגבי ארובות או סדקים שיש בהם פותח טפח. אך יש לעיין לגבי דין התפשטות הטומאה כשאין בארובות פותח טפח. **משנה ה' מתייחסת למקרה כזה, וז"ל:**

[משנה ה', רישא] **אין בארובות פותח טפח:**

טומאה בבית – כנגד ארובות טהור; טומאה כנגד ארובות הבית טהור.

[משנה ה', מציעתא א] **הטומאה בבית:**

נתן בין דבר שהוא מקבל טומאה בין דבר שאינו מקבל טומאה, בין מלמעלן בין מלמתן – אין טמא אלא תחתון.¹⁸

הירוד. שיטת השו"ע דבעינן לפחות שני תנאים בכדי שנוכל לומר 'חבוט רמי' – דהיינו שהקנה העליונה תהיה רחבה טפח, ושהיא תהיה מכוונת ממש כנגד שני הקנים מלמטה. וזוהי שיטת הרמב"ם (הל' שופר סוכה ולולב ה, כא). ופסק הרמ"א שם, "דהיינו שיש באויר שבין התחתון טפח, שראוי להוריד העליון ואז כשרה" ופירש בזה הביאור הלכה שם, ד"הרמ"א דקדק וכתב דהיינו שיש באויר שבין התחתון טפח הורה לנו בזה דדעתו כמסקנת הריטב"א בחידושו דכל שיש בין התחתונות טפח סגי" ודלא כדעת רש"י ותוס'. וכן פסקו הגרע"א והגר"א שם. ולפיכך אין לחשוש לחבוט רמי בנוד"ד, כי מציאות המעליות לא מקיימת את כל התנאים הנדרשים לכך. ועוד, לפי פשוט דבריו, מוכח שהרמב"ם ג"כ לא הבין את המשניות באהליות ע"פ דיני 'חבוט רמי'. שהרי יישום הדין של 'חבוט רמי' בהלכות סוכה כרוך בשני תנאים מוגבלים, דהיינו שהסכך העליון יהיה לפחות רחב טפח, ושאותו סכך העליון יתאים בדיוק לרוח שנשאר בין הסכך התחתון, בכדי שפת הסכך העליון תהיה מכוונת ממש כנגד שפת הסכך התחתון. ודרישות אלו יותר חמורות מאשר לר"ן ולריטב"א. אמנם, בנוד"ד בהלכות טומאת מת (טזג), פסק שיש טומאה בבית וכשיש בארובות פחות מפותח טפח וכיסה רק את הארובה העליונה, הרי רק הבית טמא, וכשיטת מהר"ם! וא"כ רואים אנו בפירוש שלא תלה הרמב"ם דינים אלו חד בהדי חברו. ואכן לפי הבנת החזו"א, דברי השו"ע והרמ"א הם לשיטתם בשני המקומות, שבהלכות סוכה פסקו כהר"ן והריטב"א והרמב"ם, ובהלכות טומאה פסקו כהרא"ש. וא"כ ההשלכה מדברי החזו"א היא, שכל הפוסקים שפסקו כדעת השו"ע ורמ"א בהלכות סוכה, יסכימו עם פסק השו"ע בהלכות טומאה כדברי הרא"ש. וכמעט שלא מצינו מי שחולק בהלכות סוכה. ועוד שלפי זה, למסקנה, גם לשיטת החזו"א יהיה ניתן להקל בשאלה העקרונית. ולפיכך אין לחשוש לחבוט רמי בנוד"ד.

18. הערת העורך: המחברים דנים בבבא זו (משנה ה', מציעתא א) להלן בפרק ג מעמ' 245, עיי"ש. עכ"פ ראוי גם כאן לחדד העיקרון אותו קובעת המשנה בבבא זו לשיטות החזו"א, והגר"ח הלוי וכדלהלן: דרך ארובה שאין בה פ"ט, טומאה לא יכולה לעבור בהמשכה מהבית לעליה, לכן כשהטומאה בבית העליה טהורה. משום כך כל הדין כאן (כשהטומאה בבית לא תחת העליה) היא אך ורק איזה כיסויים מועילים להמשיך את הטומאה מחלל הבית אל החלל שמתחת לארובת הבית.

העיקרון הראשון המוזכר כאן, הוא שאין הבדל בין כיסוי שמקבל טומאה לכיסוי שאינו מקבל טומאה לגבי היותו אהל להביא את הטומאה, דהיינו להמשיכה כאן אל מתחת לארובה כפ"ח מ"ג. לכן כיסוי על הארובה התחתונה מועיל לכך גם אם הוא מקבל טומאה. השאלה שבמחלוקת היא האם כיסוי על הארובה העליונה יכול להחשב גם ככיסוי על הארובה התחתונה להמשיך הטומאה בבית אל מתחת לארובה. בכך חלוקים הראשונים (הובאו בהערה הקודמת). לדעת הרמב"ם והמהר"ם מרוטנבורג, או שאמרינן חבוט רמי והכיסוי העליון מועיל, כפי' הסד"ט והחזו"א, או "דכל שיש האהלה על גבו מביא את הטומאה" ואין צורך בדין חבוט רמי, כהסבר הגר"ח. לכן הם מפרשים המשנה כפשוטה, שאין הבדל אם נתן הכיסוי על הארובה התחתונה או על העליונה. לעומת זאת הרא"ש וסיעתו לא ס"ל סברת הגר"ח, כמו"כ לדעתם אין דין חבוט רמי כשהסך פחות מפותח טפח (וכן אינם מקבלים את סברת גוד אסיק של הרמב"ם

[משנה ה, מציעתא ב] **הטומאה כנגד ארובות:**

נתן דבר שהוא מקבל טומאה בין מלמעלן בין מלמטן – הכל טמא¹⁹.

[משנה ה, סיפא] **ודבר שאינו מקבל טומאה בין מלמעלן בין מלמטן – אין טמא אלא תחתון**²⁰.

ע"פ מה שלמדנו ממשניות א ו-ד, פסק המשנה ברישא ובסיפא מסתבר מאוד. דין הרישא, שאין טומאה מתפשטת למקום שאינו מקורה, כבר למדנו ממשנה א [וכשהטומאה כנגד ארובה פתוחה, אין חילוק בין אם יש בארובה פותח טפח בין אם יש בה פחות מטפח (ע"פ פרק י משנה ב)]. הפסק בסיפא, שכיסוי מעל ארובה נחשב כתקרה, ג"כ למדנו כבר במשנה ד'²¹.

החידוש במשנה ה הוא המציעתא ב, "טומאה כנגד ארובות: נתן דבר שהוא מקבל טומאה בין מלמעלן בין מלמטן – הכל טמא". בפשטות, המשנה מתארת שלשה מצבים: 1. או שנתן כיסוי על הארובה העליונה בלבד; 2. או שנתן כיסוי על הארובה התחתונה בלבד; 3. וכפי שפרשנו את משנה ד, ייתכן גם מצב שלישי, שכיסה את שתי הארובות יחד.

ואחר העיון נותרו הרבה קשיים במשנה. אם כיסה רק את הארובה התחתונה (2 לעיל), קשה להבין למה העליה טמאה כשהטומאה בבית, וכנ"ל משנה ד'. ואפילו אם כיסה את העליונה (בלבד [1 לעיל] או יחד עם התחתונה [3 לעיל]), עדיין קשה היאך עולה הטומאה דרך ארובה פחות מפותח טפח כדי שתתפשט בכל העליה, שהרי אין טומאה עוברת בפחות מטפח! ובכן

והמהר"ם. לכן הם מפרשים משנתנו שנתן הכיסוי גם על העליונה וגם על התחתונה, על אף הקושי לשוני לפירושם, שהרי הלשון "בין בין" – משמעותה "או", כמבואר בזבחים מב,ב, ובמקבילה במנחות טז,ב, וברש"י שם ושם ד"ה והא בין בין קתני. -- **העורך**.

19. **הערת העורך:** גם המהר"ם מרוטנבורג וסיעתו וגם הרא"ש וסיעתו מסכימים כי טומאה הבוקעת ועולה דרך ארובה פחות מפ"ט, משמעותה שכל האויר שמעל הטומאה כמלא בטומאה עצמה, ולכן אם הטומאה חודרת לעליה, וארובת העליה סתומה – נטמאת כל העליה בטומאת המשכה. (ראה הע' 31 להלן והע' 2 לעיל). אלא שהם חלוקים בשני דברים: **הראשון:** אם כיסוי העליונה מועיל לתחתונה (או מסברת הגר"ח או אם אמרין חבוט רמי לסתום, לצורכי המשכה, חסר של פחות מטפח); **השני:** אם אמרין גוד אסיק, כך שסתימת הארובה התחתונה תועיל גם לארובת העליה להמשכת הטומאה בעליה. לכן לדעת הרא"ש וסיעתו חייבים לומר שנתן את הכיסוי על **שתי הארובות**, בעוד שלדעת הרמב"ם, המהר"מ והרע"ב, די שיתן על אחת מהם, כשבפועל נחשב כאילו כיסוי מונח על שתיהן, ואז המצב ההלכתי של המהר"מ והרא"ש זהים, דהיינו, יש כיסוי מקבל טומאה גם על הארובה התחתונה, וגם על העליונה. מאחר וכיסוי מקב"ט איננו חוצץ והטומאה בוקעת ועולה לעליה שגם ארובתה מכוסה, לכן הטומאה מתפשטת גם בכל העליה. -- **העורך**.

20. יש שהקשו על משנה זו ממה שנראה כסתירה במשנה אהלות (יד,ה), אך כבר תירצו **התפארת ישראל (בועז פרק יד אות לד)**, והמעניי **יהושע (אהלות י,ה)** את הקושיא, ואכמ"ל.

21. **הערת העורך:** אמנם לדעת המהר"ם וסיעתו יש בסיפא חידוש והוא שכיסוי של הארובה העליונה מועיל לחצוץ בפני הטומאה לעלות מהבית לעליה כשאין בארובה פ"ט, וטעם הדבר כמבואר בדברי **הרב בצלאל הכהן מוילנא ובחזון אי"ש** אהלות ח,ג, שהובאו לעיל בהערה 17. ומשמע מדבריהם שחידוש זה לא נזקק כלל לדין חבוט רמי. -- **העורך**.

נחלקו המפרשים בפירוש דין זה:

א. יש שפרשו את הפסק של המשנה בצורה אחרת. המשנה לא התכוונה שהכל ממש טמא כשנתן בתחתונה בלבד, אלא רק הבית עצמו, וכנגד הארובות. המפרשים בצורה זו, מתפצלים לב' מחנות.

1 מצד אחד, הגר"א מפרש שכיסה את שתי הארובות (3 לעיל) [לשיטתיה כפי שפירש במשנה ד]. ובכך, כל הבית טמא כיון שהארובה התחתונה מכוסה, דדבר שמק"ט מביא את הטומאה. ואע"פ שאינו חוצץ בפני הטומאה, אין הטומאה מתפשטת לעליה, כיון שאין בארובה פותח טפח. אמנם, כיון שהארובה העליונה המכוסה מאהילה ע"ג הטומאה, כל שהוא כנגד הארובה העליונה טמאה מדין מאהיל²².

2 מצד שני, התפא"י (יכין פרק י אות לד) מפרש שהמשנה מתפרשת לפי כל ג' האפשרויות, ובשלתן הדין שוה – הטומאה מתפשטת לכל הבית ומטמאה ג"כ כנגד הארובה העליונה (שם אות לו). דבריו ברורים אם כיסה את שתי הארובות יחד (כדעת הגר"א), או אם כיסה רק את התחתונה. ברם, הוא מחדש שאפילו אם כיסה את הארובה העליונה בלבד, זה מאפשר לטומאה להתפשט דוקא בכל הבית ולא בעליה, מפני שרואים את הכיסוי העליון כאילו הוא נתון ע"ג הארובה התחתונה (שם אות לו). התפא"י מודה לגר"א שא"א שהעליה תיטמא מדין אוהל המשכה, כיון שאין בארובה שביניהם פותח טפח. התפא"י ישראל אמנם חולק על הגר"א בכך שהתפא"י סובר שכיסוי רק למעלה מערב את הטומאה בכל הבית²³.

ב. יש שקבלו את פסק המשנה כפשטה, אך הצריכו חידוש בדיני אהלות בכדי לפרשה. הר"ש חידש שאכן יש מקרים שטומאה עוברת בפחות מטפח על טפח, דהיינו כשהטומאה נמצאת ממש כנגד חלל הארובה [אפילו

22. רואים אכן, שדין מאהיל שונה מדין אוהל המשכה. לפי דעת הגר"א ייתכן שדין טומאת מאהיל הוא דין ביחס דבר המאהיל לטומאה – וכל שהוא מעל דבר המטמא, ואין ביניהם חציצה פיזית, הרי הוא טמא מדין מאהיל, אפילו אין מקום טפח לטומאה לעבור. משא"כ אוהל המשכה – בין לשיטת החת"ס, דלטמא מדין אוהל המשכה צריך מעבר טפח על טפח בכדי שהטומאה תתפשט, ובין לשיטת הפנ"י, דארובה או חלון פחות מטפח על טפח לא מאפשר לחבר ב' האהלים להיות אחד. ולכן בנד"ד, אע"פ שכל שכנגד הארובה העליונה טמא מדין טומאת מאהיל, אין טומאה זו מתפשטת לשאר העליה.

[הוספת העורך: דיון על שיטת הגר"א ראה בהע' 2 לעיל, עמ' 260 ועמ' 261-262 להלן. -- העורך.]
23. הערת העורך: לכאורה זו גם שיטת הרמב"ם שסתם דבריו בטו"מ טז, ג, וכמש"כ בסד"ט קנא, ב, ד"ה ודבר, וגם שיטת המהר"ם (ר' הע' 17 לעיל). ובחי' הגר"ח הלוי על הרמב"ם, סוכה ה, כא, כתב שבכה"ג לא זקוקים לדין חבוט רמי, אלא "דכל שיש האהלה על גבו מביא את הטומאה, וע"כ ממילא דלא בעינן בהבאת הטומאה כלל להלכתא דחבוט רמי, וגם בלא חבוט רמי מ"מ מכיון דכל אחד בפני עצמו שם אהל ב' ויש כאן מיהא האהלה בכל המקום, ע"כ שפיר יש כאן הבאת הטומאה בכל המקום." עכ"ל. המשמעות ההלכתית לענייננו – חדירת טומאה למעלית דרך הסדק המכוסה למעלה על ידי תקרת הפיר – היא ברורה. בדרך זו אפשר להסביר גם את המהר"ם בלא להזדקק לדין חבוט רמי. -- העורך.

כשהארובה מכוסה בדבר המק"ט, דכיון שאינו חוצץ, דינו כליתא]. וכדברי הרא"ש (אהלות שם), "רואין את הטומאה כאילו היא בעליה". המפרשים בצורה זו, מתפצלים לשלש מחנות:

1 מצד אחד, הרא"ש והר"ש מפרשים לשיטתם כפי שפירשו במשנה ד, דהיינו שכיסה דוקא את שתי הארובות (3 לעיל). ומכיון שרואין את הטומאה כאילו היא ממש נמצאת בעליה כשהיא מכוונת כנגד הארובה, הכיסוי שמעל הארובה העליונה מאפשרת לטומאה להתפשט בכל העליה. ופירש המעיני יהושע (אהלות שם) את דבריהם, שאם כיסה רק את הארובה העליונה, כל העליה טמאה [וכן החלל כנגד הטומאה בתוך הבית], ואם רק כיסה את הארובה התחתונה בדבר שמקבל טומאה, כל הבית טמא וכן החלל כנגד הטומאה בתוך העליה²⁴.

2 מאידך גיסא, נראה מפירוש הרע"ב, שאף אם כיסה רק את הארובה התחתונה (2 [וכל שכן 1]), "רואין אותו [הכיסוי שמעל הארובה התחתונה] כאילו הוא נתון בפי הארובה העליונה, "וא"כ, הטומאה תתפשט גם בכל העליה [וראה בהערה 15 לעיל].

3 בדברי המהר"ם מבואר שהמשנה מתפרשת בין אם כיסה את שתיים (3) או אם כיסה את העליונה בלבד (1) או אם כיסה את התחתונה בלבד (2). אם כיסה את שתיים, הדין פשוט כמהלך של הרא"ש. ברם, המהר"ם חידש שאפילו אם כיסה את העליונה בלבד, הכיסוי "שלמעלה בארובה העליונה מערב את הטומאה בכל הבית התחתון במקום שהטומאה מונחת שם" (אהלות שם). המהר"ם עוד סובר שרואים את הטומאה כאילו היא מונחת בעליה, וכיון שסוף סוף הארובה העליונה מכוסה, מתפשטת הטומאה בכל העליה²⁵.

היסוד העולה ממשנה ה תלוי במחלוקת המפרשים:

א. האם טומאה עולה דרך ארובה פחות מטפח לטמא את כל העליה כשהטומאה נמצאת למטה מכוונת כנגד הארובה?

24. יש שהקשו על פירוש הרא"ש מתוספתא אהלות (יג). אך כיון שאין נפק"מ להלכה לענייננו, שהרי במציאות שלנו אין הטומאה מכוונת כנגד הארובה אלא נמצאת תוך הבית, וכמו שחילק בזה המשנה אחרונה (ע' להלן). כיון שכן, לא נדון בנקודה זו, ועיין העמק **שאלה** פרשת אמור, ובתשובת הרב בצלאל הכהן מוילנא ובתגובת הנצי"ב בסוף הספר שם, ובמעניי **יהושע** אהלות הקדמה לפרק י.

25. לסיכום:

כיסוי למעלה אינו מערב את הטומאה בבית	כיסוי למעלה מערב את הטומאה בבית	
גר"א	תפארת ישראל	אין טומאה עוברת בפחות מטפח על טפח
ר"ש, רא"ש	מהר"ם	טומאה כנגד הארובה עולה אפילו בפחות מטפח על טפח

ב. האם כיסוי הארובה העליונה בלבד מועיל לערב את הטומאה בבית?
השאלה הראשונה אינה קשורה לענייננו, אבל השאלה השנייה קריטית לגבי בעיית הטומאה במעלית בית החולים.

ג. המשכת טומאה מחדר בית החולים לתוך מעלית

1. המשנה

נחזור לענייננו. כהן עולה במעלית לבקר את קרובו ופתאום נפתחת דלת המעלית לקומה שבה יש מת – האם הטומאה עוברת מהקומה לתוך המעלית? במבט ראשוני, יחס המעלית לקומה נראה כמו המקרה של "בית שנסדק" הנדון באהלות (יא,א), שהרי יש סדק המפריד בין תקרת הקומה לבין המעלית. סדק זה מועיל אפילו לדעת הרמב"ם לעיל, המצריך שהסדק יפריד גם בתקרה וגם בב' המזוזות, והרי יש הפסק בכל הרוחות בין המעלית לקומה*. אמנם לאחר העיון, המעלית יותר מקבילה למתואר באהלות (יה) מאשר (יא,א). שהרי תקרת פיר המעלית מאהילה מעל גבי הסדק, ולכן המעלית דומה ל"ארובה על גבי ארובה" כשכיסה הארובה העליונה בלבד: ה"ארובה התחתונה" הפתוחה בשיעור חוט המשקולת²⁶ – מקבילה לסדק שבין המעלית לקומה, וה"ארובה העליונה" המכוסה – מקבילה לתקרת פיר המעלית שמכוונת ממש כנגד הסדק למטה^{27,28}.

ואם כן, היינו סבורים שהתפשטות הטומאה לתוך המעלית תלויה במחלוקת דלעיל. לדעת הר"ש, הרא"ש, הגר"א, והמעניי יהושע שכיסי הארובה העליונה בלבד אינו מערב את הטומאה בבית בלי כיסוי לארובה התחתונה, אין הטומאה מתפשטת לתוך המעלית, כיון שאין היא יכולה לעבור את מקום הסדק. ברם לדעת המהר"ם מרוטנבורג, הרמב"ם והתפא"י, הסוברים שאם כיסה את הארובה העליונה בלבד בכל זאת הטומאה מתפשטת לכל הבית, כיון שתקרת פיר המעלית מאהילה ע"ג הסדק שבין המעלית לקומה,

* **הערת הג"ר אהרן זלזניק שליט"א:** הדעת נותנת כי לרמב"ם שסבור שצריך להיות חלוק לגמרי, יסבור במקרה של מעליות, כיון שמוקפת במחילות הקומה, אין זה חסוב חלוק לגמרי. אלא שיש לדון להקל שמתאחד והמעלית אינה קבועה בקומה זו, חסובה חלוקה אף שיש מחילות מקיפות. עכ"ל

26. וז"ל שו"ת **ישועות מלכו** (יר"ד סי' סח), "ושיעור זה לא נתברר היטב אבל נראה דעכ"פ צריך שיהא עב קצת עד שיהא ניכר היטב, ולפי דבריו נראה שבין המעלית לקומה יש כעובי חוט המשקולת כיון שרוחב הסדק נראה לעין כל.

27. פקוקי הרה"ג אברהם כהנא שפירא זצ"ל (**תחומין** ו (תשמ"ה): 130-138) לגבי "בוידם", ודברי הרה"ג אליהו בקשי דורון שליט"א (שם, 139-148) לגבי סידוק הכתלים, אינם שייכים כאן, כפי שמבואר לעיל.

28. וברור שמעלית נחשבת כאוהל מופרד החוצץ בפני הטומאה שהרי היא מחוברת לקרקע. וכל מחובר לקרקע אינו מקבל טומאה ולכן חוצץ בפני הטומאה (כלים יא,ב, רמב"ם הל' כלים ט,א, נקודת הכסף יו"ד סי' שעא ד"ה ומטעם) [אך ראה הע' 10 לעיל ו-34 להלן] -- **העורך**.

הטומאה מתפשטת לתוך המעלית.

אלא, שאף לדברי המהר"ם וסיעתו יש מקום לחלק, כיון שכאן הטומאה נמצאת בתוך ה'בית', כלומר, בתוך קומת בית החולים, ואינה מכוונת כנגד הארובות כמו במשנה. לשם כך צריך לחזור לבבא מציעתא א במשנה ה, שם אין בארובה פותח טפח והטומאה בבית. וז"ל המשנה שם:

הטומאה בבית: נתן בין דבר שהוא מקבל טומאה בין דבר שאינו מקבל טומאה, בין מלמעלן בין מלמטן – אין טמא אלא התחתון.

גם כאן צריך להבין פרוש הניסוח, "בין מלמעלן בין מלמטן". וגם כאן יש אותן שלש אפשרויות: 1. או שנתן כיסוי על הארובה העליונה בלבד; 2. או שנתן כיסוי על הארובה התחתונה בלבד; 3. או שכיסה את שתי הארובות יחד. אם פרושו שכיסה את שניהם (3), אין כאן חידוש כלל – הדין דומה למשנה א, שכיסוי ארובה מערב את הטומאה, ואין חידוש לגבי שאלת המעלית. וכן אם כיסה את התחתונה בלבד (2), גם אז פשוט ש"אין טמא אלא התחתון", כלומר כל הבית כולל כנגד הארובה בבית [וכדין משנה א], ועדיין אין חידוש לענייננו.

אמנם יש מהמפרשים שהבינו שכאן מדובר בין כיסה את התחתונה בלבד ובין כיסה את העליונה בלבד. אם כיסה את העליונה בלבד, צריך לברר מה פירוש "אין טמא אלא התחתון": האם רק הבית טמא, וכנגד הארובה שבבית טהור? או אפילו כנגד הארובה שבבית טמא, דהיינו שהכיסוי מעל הארובה העליונה מערבת את הטומאה בכל הבית?²⁹

אם ננקוט כצד הראשון, כהן דנן יהיה טהור, דהרי אין הטומאה יכולה לעבור את הסדק; ואילו כפירוש השני, כהן דנן יטמא³⁰. צריך לזכור כמובן, שלפי דעת הר"ש, הרא"ש, הגר"א, והמעניי יהושע, אם כיסה רק את הארובה העליונה, פשוט שכנגד הארובה טהור, ובמשנה צ"ל שכיסה את שניהם דוקא, וכנ"ל (3). וא"כ לשיטתם, הכהן יהיה טהור בכל מקרה.

המשנה אחרונה חולק על הרא"ש וסיעתו, ומפרש את המשנה בין כיסה את התחתונה בלבד (2), ובין כיסה את העליונה בלבד (1). אך הוא

²⁹ הערת העורך: זו שיטת הרמב"ם והמהר"ם מרוטנבורג, ר' הע' 17-19 ו-23 לעיל. -- העורך. **תגובת הכותבים:** בנוגע לשיטת המהר"ם, הרב העורך שליט"א הולך כאן לשיטתו בהבנת מחלוקתו עם הרא"ש ע"פ החזו"א. להלן נדון אם זוהי באמת שיטת המהר"ם, כשולדעת **המשנה אחרונה** המהר"ם לא מסכים עם שיטה זו כשהטומאה לא כנגד הארובה. שיטת הרמב"ם בנושא לא הובאה להלכה בשו"ע, ואף החולקים על פסק השו"ע סברו כולם כדברי המהר"ם, ובכך לא הרחבנו את הדיבור לגבי הבנת שיטתו. אמנם עיין לעיל בהע' 8 ו-23 שדן הרב העורך שליט"א בהבנת שיטת הרמב"ם בצורה ברורה ומאירה.

³⁰ כן פירש התפארת ישראל לשיטתו (יכין פרק י אות לד-לה), אך לא פירש את הפסק "אין טמא אלא התחתון".

מסביר 'אין טמא אלא תחתון' כפירוש הראשון לעיל, דהיינו, שאין הכיסוי מעל הארובה העליונה מערב את הטומאה בכל הבית. לכן כשהטומאה בבית וכיסה את הארובה העליונה בלבד, הבית טמא, אך כנגד הארובה שבתוך הבית – טהור. המשנה אחרונה הוסיף כי לדעתו הדבר נכון אפילו לשיטת המהר"ם. שכן רק כשהטומאה מכוונת ממש כנגד הארובות, הכיסוי ע"ג הארובה העליונה מתיחסת אליה [ולשיטתו מערבת את הטומאה בכל הבית]. המשנה אחרונה מפ' דעת המהר"ם, שכשהטומאה בבית ולא כנגד הארובה, 'אין [הטומאה] נכנסת... בפחות מטפח'. לכן כיסוי הארובה העליונה לא יכול להתיחס לטומאה כיון שאין הטומאה מכוונת כנגד הארובות ממש.

ואפשר לומר שחילוק זה תלוי בדברינו לעיל – שכשהטומאה מכוונת כנגד הארובות, הכיסוי מעל הארובה העליונה מאהיל מע"ג הטומאה וזה מביא טומאה באופן יותר מורחב מאילו היה ממשיך את הטומאה בלבד. וכפי פרושינו בדברי הגר"א (הערה 23 לעיל), שדין מאהיל הוא דין ביחס דבר המאהיל לטומאה – וכל שהוא מעל דבר המטמא ואין ביניהם חציצה פיזית, הרי הוא מאהיל אף שאין חלל ביניהם; משא"כ טומאת אוהל המשכה המצריכה חלל טפח על טפח, שאינה תלויה ביחס שבין המאהיל לטומאה אלא במקום העברה. ולפיכך, כשהטומאה מכוונת ממש כנגד הארובות – הכיסוי של הארובה העליונה מתיחס לטומאה כדין מאהיל, ולפי המהר"ם ע"פ הבנת המשנה אחרונה, דינו כמי שניתנה על הארובה התחתונה. אמנם, כשהטומאה בבית, אין הכיסוי שמעל הארובה העליונה מאהיל ע"ג הטומאה [כיון שאין הטומאה מכוונת כנגדו], וא"כ הכיסוי רק יכול להעביר את הטומאה מדין אוהל המשכה; וכיון שאין בארובה טפח על טפח אין כאן אוהל המשכה. ומפני שאין הכיסוי שמעל הארובה העליונה מתיחס לטומאה כלל, אין הוא כמי שניתן ע"ג הארובה התחתונה. וא"כ, כשהטומאה בבית, אף לשיטת מהר"ם, רק הבית עצמו טמא ולא כנגד הארובות³¹. ולכן, לכו"ע

31. הערת העורך: את סברת המחברים כאן הבנתי כהרחבה של ההסבר בסוף הערה 2 לעיל (אותו שקלתי לייחס לגר"א). דהיינו שהמאהיל ישירות על המת חשיב כנוגע במת, לא בגלל שהטומאה נחשבת כעולה עד לדבר המאהיל, אלא כי הדבר המאהיל נחשב כיווד ונוגע בגוף הטומאה. לפי"ז אולי יש מקום לומר שכיסוי על ארובה עליונה נחשב כיווד ומאהיל עד הטומאה שבבית (ולכן כל הבית נטמא) רק אם מאהיל ישירות על הטומאה, בעוד שאם הטומאה איננה תחת הכיסוי לא קיימת הסברא להחשיב כיסוי ארובת העליה כיווד ומכסה את ארובת הבית. [יש לדון עוד בסברא זו ולהסביר למה הכיסוי נחשב כמכסה את ארובת הבית ולא את הטומאה, ואכמ"ל]. על כל פנים לדעת המהר"ם מרונטבורג הסובר בנקודה זו כרא"ש שטומאה היא הבוקעת דרך הארובה שאין בה פ"ט (ולא שהמאהיל נחשב יורד דרכה אל הטומאה), אין מקום לסברת המחברים, ובע"כ עלינו להסביר את המהר"ם או כהסבר הגר"ח הלוי, או כחזון אי"ש והסטיפלער, כמובא בהע' 17 לעיל. דברי המהר"ם שסובר בנקודה זו כרא"ש מפורשים בפירושו לפ"י משניות ד-ה: "אבל דבר המקבל טומאה כגון נתן רגלו [על ארובה שאין בה פ"ט] חזינן כאילו הטומאה נמי בעליה [דדבר המקבל טומאה אינו חוצץ] דכיון דאדם וכלים נעשים אהלים לטמא ולא לטהר, חזינן לטומאה שתחת רגלו כאילו היא למעלן ולמטן" עכ"ל. -- העורך.

[מלבד התפארת ישראל], כהן העומד במעלית אינו טמא מדין אוהל המשכה מקומת בית החולים, שהרי הסדק מפריד בין הקומה למעלית ואין הטומאה יכולה להתפשט לאותו מקום, וממילא אינה נכנסת לתא המעלית.³²

גם ראוי להוסיף שהמשנה רק דנה במקרים שהטומאה בבית או כנגד הארובות. אך היא אינה מתייחסת לדין כשהטומאה בעליה. שם צריך לדון מה הדין לגבי אוהל שיש בקרקעיתו סדק פחות מטפח לכל ארכו – האם הטומאה יכולה לעבור את הסדק כיון שהיא מקורה, או האם היא נעצרת ע"י הסדק? שהרי דין המעלית עדיפה מדין המשנה של ארובה ע"ג ארובה שאין בהם פותח טפח וכסה את העליונה בלבד, כיון שבמעלית כנגד הסדק העליון יש סדק [מכוון כנגדו] גם בין רצפת המעלית לרצפת קומת ביה"ח.

ובאמת, המעלית דומה לשלש ארובות זו ע"ג זו שאין בהם פותח טפח, וכיסה את העליונה ולא את שתי התחתונות, והטומאה נמצאת בקומה האמצעית: דהיינו שתקרת פיר המעלית מקבילה לכיסוי הארובה העליונה; הסדק שבין תקרת המעלית לקומת הביה"ח מקבילה לכיסוי הארובה האמצעית; והסדק שבין רצפת המעלית לקומת ביה"ח מקבילה לארובה התחתונה הפתוחה. על מקרה כזה לא דנו הפוסקים בפרוש, אבל אפשר שיש מקום להקל יותר במקרה כזה,³³ כיון שכל תא המעלית מופרד לגמרי מסיביו מקומת ביה"ח ואין הטומאה נכנסת אליו כלל, וצ"ע לדינא.

תשובת הכותבים להערה זו מובאת להלן עמ' 259.

32. אמנם חלק הרב מנחם מנדל הכהן שפרן (תחומין ה' (תשרי"מ): 225-243) על המשנה **אחרונה** משום שתפס כדבר פשוט ששיטת המהר"ם מבוססת על ירידת התקרה העליונה למטה. לפענ"ד נראה שדעת המשנה אחרונה אחרת וכפי שהבאנו לעיל, ואין סברת הרב שפרן מספקת כדי לדחות את דברי המשנה אחרונה מהלכה. ראוי להעיר שבעקבות סברתו חידש הרב שפרן קולא: שגם המהר"ם יודה "בבית שנסדק לכל רחבו מכותל לכותל, והסדק מוקף רק בשני צדדיו בנג, שקשה לסתום את הסדק באופן כזה. ואף שלפי דבריו יש עוד סניף להקל בעניינו (כיון שהסדק מקיף את כל ד' הרוחות), לפענ"ד אין מקום להקל ע"פ סברתו בשיטת המהר"ם.

33. **הערת העורך**: לא הבנתי מהי הסברה להקל בגלל סדק ברצפת הבית. שהרי לדעת הפני יהושע העיקר הוא ההימצאות באותו אוהל דהיינו תחת אותה תקרה. ולדעת החת"ס על פיה הטומאה 'זורמת', הרי היא זורמת תחת כל דבר המאהיל עליה ולא מצאנו בשום מקום שסדק בריצפת עליה ימנע מעבר טומאה. עכ"פ בודאי קשה להקל למעשה על סמך סברה מחודשת ללא שום הכרח מדברי חז"ל ובלא שום מקור בראשונים. -- **העורך**. **תשובת הכותבים**: יש לנו שתי תשובות להערת הרב העורך שליט"א. מצד אחד, לא התכוונו לפסוק לקולא אך ורק מפני סברא זו, אלא הצענו אותה בתור עוד סניף אפשרי להעלות במחשבה. שנית, מודים אנו שבנוגע לסברא עצמה, הסדק שברצפה לאו דוקא יועיל בעצמו כדרך לעצור את הטומאה. אמנם, בנד"ד, הסדק שברצפה הוא **משלים** את הסדקים שבמשקוף ובשתי המזוזות. דהיינו, שיש פירוד גמור בין המעלית לקומת בית החולים, וכל המעבר שדרכו הטומאה עלולה להיכנס למעלית מוקף באויר בכל רווחותיו. המציאות של המעלית עדיפה אפילו על הדרישות של הרמב"ם לגבי סדק בתקרה, כמו שכתבנו לעיל, המצריך גם סדקים לאורך שתי המזוזות.

2. פסק ההלכה

השו"ע פסק כדעת הרא"ש (הלכות קטנות הלכות טומאה אות ט) נגד מהר"ם, וז"ל (י"ד שעא, ב), "ארובה שבין בית לעליה ואין בה פותח טפח, וכזית מהמת למטה בבית כנגד הארובה, הבית טהור והעליה טמאה".

וכבר רבו החולקים על פסק השו"ע, וביניהם המשנה אחרונה (אהלות שם) הנצי"ב (העמק שאלה פרשת אמור), והגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה ח"א סימן עב) שכולם פסקו בחדא מחתא כדברי המהר"ם. אלא, שכל פוסקים אלו התייחסו לדין כפי שמוכא בשו"ע בלבד, דהיינו כשהטומאה מכוונת כנגד הארובות. וכבר ראינו לעיל פירוש המשנה אחרונה, שכשהטומאה בבית (ולא כנגד הארובה) אפשר שגם המהר"ם יודה שאין החלל כנגד הארובות טמא, כיון שאין הטומאה יכולה להכנס לאותו חלל, מפני שפתוח מעליו ארובה ברוחב פחות מפותח טפח.

ולכן לגבי הכהן העומד במעלית כשהדלת נפתחת לקומה שיש בה מת, לכו"ע אין הטומאה עוברת מהקומה לתוך המעלית³⁴, גם לשיטת המהר"ם. ולפי רוב הפוסקים³⁵, כהן דנן נשאר בטהרתו³⁶.

34. **הערת העורך:** עדיין יש לדון אם דפנות המעלית בכלל חוצצות בפני הטומאה כאשר הן עשויות מדבר המקבל טומאה. בשבת כז, ב, תוד"ה ואין, מבואר כי רק 'בדבר הקבוע שחברו לקרקע' אין מטמא דבר המקבל טומאה שעשאו אוהל. ובמשנה למלך טו"מ ה, יב, מסכם את הכלל העולה מדבריהם: "דכל דבר המקבל טומאה ואינו קבוע בקרקע – מתטמא טומאת אהלים... וכל דבר המקבל טומאה כגון שאינו קבוע – אינו חוצץ בפני הטומאה". ויש לדון אם חיבור של מעלית שעולה ויורדת וחיבורה לבנין הוא חיבור מסילה ולא חיבור ציר כמו בדלת, וכל חיבורה לבנין הוא על מנת להיות אוהל זרוק שעולה ויורד, האם חיבור כזה נחשב חיבור קבוע לגבי אי קבלת טומאה של דבר המקבל טומאה במקום אחר. אם חיבור כזה לא נחשב 'קבוע בקרקע' לניד"ד, א"כ בזמן שהמעלית פתוחה לקומה בה יש מת, דפנותיה כמי שאינם, והפיר כולו מיטמא טומאת המשכה של אוהל המת. וראה מש"כ עוד בהערה 10 לעיל. ולהלן בהע' 40 דנו המחברים אם למעלית שהיא עולה ויורדת יש דין של אוהל זרוק, עיי"ש.

כאמור, אפילו אם אין למעלית דין אוהל זרוק, אין בכך ראייה שהמעלית נחשבת כדבר הקבוע שחברו לקרקע' לענין טומאת אוהלים, כלומר להפוך דבר המקבל טומאה למחיצת אוהל שאינה נטמאת והחוצצת בפני הטומאה.

-- **העורך:** **תשובת הכותבים:** עיין בתשובת הכותבים להערה 10 לעיל, שרוב מנין ורוב בנין של הפוסקים סוברים שדלתות נחשבות כמחוכרות לקרקע ומשום כך אינם מקבלות טומאה. ואין החומר שממנו נעשית הדלת משנה את המצב [כלים יא, ב, והל' כלים ט, א], וברור א"כ, שלדעת הפוסקים, דלת נחשבת מספיק קבועה בקרקע בכדי להחשב כחלק ממנה, אף שאפשר שתימצא לרוב בתנועה.

35. **הערת העורך:** המחברים, בניגוד לדרך בה הלך הרב מ"מ שפרן בתחומין ה, נותנים כאן משקל מועט לשיטתם ההלכתית של הרמב"ם (הובא בהע' 23 לעיל), של הסדרי טהרות קנא, ב ד"ה ודבר, של החזו"א, הקהילות יעקב וסיעתם אשר הבינו את דעת המהר"ם כשיטת רש"י ותוס' שאמרינן חבוט רמי גם כדי לסתום, לצורכי המשכת טומאה, תקר של פחות מפותח טפח. וראה הע' 17, 23 ו-29 לעיל, ובתשובת הכותבים שם.

לאחר סגירת הגליין הוסיפו הכותבים כי המנחת יצחק (י, קכד) הסכים שלדעת החזו"א [חג, ג], גם המהר"ם יודה שאין אומרים חבוט רמי כשהסדק הוא לכל אורך ההפרדה בין 2 החלקים. וה"ה במקרה שלנו, שהסדק מפריד לגמרי ולכל אורך המעלית, בינה לבין הקומה. -- **העורך:**

ד. מה הדין כשמישהו נכנס למעלית?

1. אדם יוצר אוהל

כפי שראינו לעיל, כהן העומד במעלית כשנפתחה לקומה שיש בה מת, אינו נטמא כיון שאין הטומאה יכולה לעבור את הסדק שבין המעלית לקומת בית החולים. צריך אמנם לדון לגבי העברת הטומאה לתוך המעלית כשמישהו אחר נכנס למעלית מאותה קומה. באותו רגע שאדם נכנס למעלית שבה נמצא כהן דנין, הרי הוא פוסע מעל אותו הסדק ומאהיל עליו. וכפי ששינו באהלות (ה,א), "אדם וכלים נעשין אהלין לטמא" – כלומר, שגוף האדם יוצר תקרה אשר תחתיו יכולה לעבור הטומאה.

וא"כ באותו רגע שהאדם הזה נכנס למעלית ועובר מעל הסדק, הרי גופו נעשה כיסוי לארובה התחתונה והטומאה תעבור מקומת בית החולים מתחת לגופו לתוך תא המעלית (כדמשמע לגבי כלים באהלות י, ו-ז).

לכן גם אם נקבל את מסקנתנו לפרק ג' שהטומאה לא עוברת מהקומה למעלית בגלל הסדק הקיים ביניהם, בכל זאת הכהן צריך לדאוג לכאורה, שמא כשהמעלית אכן תיפתח לאותה קומה, מישהו יכנס מאותה קומה לתוך המעלית, והטומאה תיכנס תחתיו. ואם כנים הדברים, יהיה אסור לכהן³⁷ להכנס למעלית כלל³⁸.

אמנם, אפילו אם נחשיב את גוף האדם כאוהל, עדיין יש מקום להקל. שאף שיש תקרה (כלומר, אדם הנכנס למעלית) המצרף בין הקומה למעלית, עדיין יש סדק בין רצפת המעלית לרצפת קומת ביה"ח, ומקביל לארובה התחתונה. וא"כ, המקרה דומה לארובה ע"ג ארובה שאין בהם פותח טפח והטומאה נמצאת בעליה, שעליו כאמור לא דנו הפוסקים בפרוש. ואולי ע"פ חשבון זה שהטומאה אינה יכולה לעבור ממקום למקום אפילו שהמקום מקורה אם יש בקרקעיתו סדק – הכהן במעלית ישאר בטהרתו אף שמישהו אחר יכנס למעלית נאך ראה בהע' 33 לעיל – העורך].

36. אלא דאולי יש צד לחלק בהקבלה שבין המשנה לבין המעלית, שכאן כל המתקן נמצא בתוך תא גדול סגור, דהיינו פיר המעלית. ואפשר לומר, שבכה"ג גם הרא"ש מודה למהר"ם שאכן הטומאה תוכל לעבור את הסדק שבין תקרת הקומה לבין תקרת המעלית עצמה. ואע"פ שניתן לחלק בצורה כזו, אין נראה כן בענינו, והקורא ישפוט.

37. הערת העורך: לשיטת הרמב"ם טו"מ י"ט, ש"כל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים הנעשים מן האדם וכו' ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהן וכו' ואין הדברים אמורים אלא לענין טומאת תרומה וקדשים בלבד" לכאורה מבואר שאין הכהן מוזהר עליהן. וראה בהע' 39 להלן ובתשובת הכותבים שם.

38. צריך להעיר שאין חשש שהטומאה תעבור מעל גוף האדם לתוך המעלית, אף שגוף האדם יוצר ג"כ רצפה לאוהל שמעליו, שהרי אם אכן נקבל את דברינו לעיל שהמעלית דומה לדין המשנה של "ארובה על גבי ארובה שאין בה פותח" והטומאה בבית, הרי הטומאה לא יכולה לעבור את הסדק שמעליו, ולא מועיל מה שגוף האדם נמצא תחתיו.

2. אוהל זרוק לאו שמיה אוהל

ע"פ מבט ראשון נראה שבעיה מעין זו תקרה הרבה – הן ע"י אדם הנכנס למעלית, או ע"י כסא גלגלים או אלונקה הנכנסים למעלית. אמנם, כלל גדול בידינו ש"אהל זרוק לאו שמיה אהל" (ערובין ל,ב, נזיר נה,א), והרי כל עוד שהאדם, הכסא, או העגלה בתנועה – אין דבר נע יוצר אוהל, וא"כ, לא תעבור הטומאה תחתיו לתוך מעלית.

אלא די ש לעיין מה הם הנתונים הדרושים בכדי שמשוהו ייחשב לאוהל זרוק. [ראה מש"כ הרמ"מ שפרן בתחומין ה שם עמ' 242. – העורך] משמע ממשנת אהלות (ת, ה) שתנועה בלבד אינה מספקת להחשיב דבר לאוהל זרוק, "אלו לא מביאין ולא חוצצין ... הדולג ממקום למקום, והקופץ ממקום למקום". ופירש הרע"ב ע"פ הרמב"ם (פיהמ"ש שם) והרא"ש (אהלות שם), "דולג שרגלו אחת מונחת בארץ, ודולג בשניה; וקופץ בשתי רגליו". וכן נפסק ברמב"ם ביד החזקה (טו"מ יג, ה). והעיר בעל המשנה אחרונה (שם) שאין האדם נחשב לאוהל זרוק כאשר שתי רגליו מונחים בשווה בקרקע אע"פ שהוא מהלך ובאמצע תנועה, ורק נחשב כאוהל זרוק בשעת הקפיצה. וא"כ אם הנכנס למעלית הולך כדרכו – הטומאה תיכנס תחתיו [שהרי בהליכה רגילה רוב הזמן שתי הרגלים מונחים ארצה]; אך אם הוא רץ במהירות, שאין אפילו רגלו אחת ניצבת ארצה בשעה שהוא עובר את סדק המעלית, אין הטומאה נכנסת תחתיו לתא המעלית.

אמנם שנינו בתוספתא (אהלות ט, א), "ר' אליעזר אומר נזיר והמת תחת כריסו של גמל ואין הנזיר מגלח עליהן... וכן עדר בהמה חיה ועוף וכן החיים שהיו מהלכין זה אחר זה [ונזיר והמת תחתיהם], אפילו ראשו של זה בין רגליו של זה וראשו של זה בין רגליו של זה, אין הנזיר מגלח עליהן". משמע שמהלך כאוהל זרוק, ולא שמיה אוהל, ואינו מביא את הטומאה³⁹. וכן פירש

39. הערת העורך: יש להבדיל בין אי הבאה של טומאה לבין טומאה שאין נזיר מגלח עליה. הרמב"ם בהל"טו"מ ג, ג; יט, ו; ובעוד כמה מקומות, כתב שטעם הדבר שיש טומאות שנזיר לא מגלח עליהן הוא כי טומאות אלו אינן דין תורה אלא טומאתן רק מדרבנן "ואין הדברים אמורים אלא לענין תרומה וקדשים" (שם יט, ו). כמו כן הלכה פסוקה היא שכל טומאה שאין נזיר מגלח עליה – אין כהן מוזהר עליה אע"פ ששניהם נטמאו. מקור הלכה זו ממסכת שמחות (שבש"ס וילנא) פ"ד הכ"א (הובא בברכות, יט, ב, תוד"ה מדלגין היינו; כתובות ד, ב, תוד"ה עד שיסתם; סנהדרין מז, ב, תוד"ה עד שיסתום הגולל; נזיר נד, ב, תוד"ה ת"ש; הלכות קטנות לרא"ש, הלכות טומאה פרק א; בית יוסף, י"ד, שסט); תוספתא מכות סוף פרק ג [ד] (הובא בחידושי הרמב"ן על ב"ב דף כ, א; חולין עב, א; פסקי הרא"ש חולין פ"ח, ד), והר"ש עמ"ס חלה פ"ד מ"ח הביאה כתוספתא ריש אהלות, והמאירי שבת טז, א הביאו כדבר ידוע. אמנם ר"ת דחאה מהלכה (בתוס' ברכות שם, ועוד), אך כבר כתב המנ"ח מצוה רסג, [טז], (הביאו בשו"ת אחיעזר, ח"ג ס' מג ד"ה ומה) ש"לדעת רוב הראשונים... הלכה פסוקה היא".

כאמור דעת הרמב"ם טו"מ יט, ו, אף היא ברורה שטומאת העדר לא נאמרה אלא לענין תרומה וקדשים, וכן "כל ההלכות האמורות בטומאת אוהלים הנעשים מן האדם ומן

הרמב"ם במשנה (ח, א), שעדר בהמות מהלכת אינו מביא את הטומאה (אף שביד החזקה לא חילק בין עומדות למהלכות). וכן תפס בעל הסדרי טהרות (אהלות קלד, א, ד"ה דולג) בשיטת הר"ש, שאדם המהלך אינו מביא ואינו חוצץ⁴⁰. וייתכן שכן דעת החזון אי"ש (יו"ד סי' ריא ס"ק ה). ואם נקבל דעה זו, הכהן במעלית ישאר בטהרתו אף בזמן שמישהו אחר נכנס דרך הילוכו לתוך המעלית, וצ"ע איך לנקוט לדינא.

ברם, אפילו את"ל שאדם המהלך או אלונקה הנגררת אינם נחשבים לאוהל, הרי לכו"ע ודאי הם נחשבים לאוהל בשעת מנוחתם. ולכן, אם יכנס אדם למעלית ויעצור לרגע מעל הסדק [וה"ה לגבי אלונקה], הרי עכשיו יש אוהל שאינו זרוק המחבר בין קומת בית החולים לתוך המעלית, ונטמא הכהן.

ולפי התוספתא, נראה שדין האלונקה כדין אדם המהלך או עדיף ממנו, ולא שמייה אוהל ואינו מביא את הטומאה בשום פנים. אמנם לדעת המשנה למלך (טו"מ יא, א), "דאוהל זרוק לאו שמייה אוהל, היינו דוקא כשהם באויר ... כלומר שאינם נוגעים בארץ", אלונקה נחשבת לאוהל, אף שהיא בתנועה, כיון שהיא 'נגררת' בארץ דרך הגלגלים. ופסק הציץ אליעזר (יב, סב) כדעתו של המשנה למלך במקום שיש עוד סניפים להקל, וה"ה בשו"ת תשובות והנהגות (א, תרעו).

אמנם כבר רבו החולקים על שיטה זו (חזו"א שם ס"ק ח, ושו"ת מנחת שלמה ח"א סי' עב), וא"כ חזר דין האלונקה לדין אדם המהלך⁴¹.

הבהמה". וא"כ גם טומאת האדם המהלך ונכנס לתוך המעלית לא נאמרה אלא לענין תרומה וקדשים ולא לאיסורי טומאת כהנים, וכהלכה הפסוקה שכל טומאה שאין נזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה.

אמנם להלכה יש לחשוש לכאורה לשיטת ר"ת ובעלי התוס' דלעיל, וכן להבנת הב"י (יו"ד שסט) שאף שאין הכהנים מוזהרים למלקות, בכל זאת איסורא איכא. מאידך בכל זאת פסק הרמ"א, יו"ד שסט, לגבי איסור נגיעת כהן ב'חבר כחל"ל" ויש מקילין, וכן נהגו להקל, ואין נזהרין מזה"ע"ל (וכן פסק הרמב"ם הל' אבל ג, ב). הרי שהכריע להלכה שאין כהנים מוזהרים, ואפילו איסור לכהן אין בטומאה שנזיר לא מגלח עליה. -- **העורך.**

תשובת הכותבים: כפי שציין הרב העורך שליט"א, שיטת הב"י היא, שאפילו אם לא נקבל את דברי ר"ת, כהן אסור גם בטומאות שאין הנזיר מגלח עליהן. ולכן פסק לאסור בסככות ופרעות ועוד טומאות המטמאות "מדברי סופרים" (כגון גולל ודופק). ובכן, לפענ"ד נראה שכהן אסור גם ב"טומאות אוהלים הנעשים מן האדם ומן הבהמה" שהם מטמאים מדרבנן, וכמו שאר הטומאות שמנה הרמב"ם שאין מטמאות מן התורה (אלא "מדברי סופרים" או מדרבנן). ואע"פ שכתב הרמב"ם כאן (יטו), שאין הדברים אמורים אלא לענין תרומה וקדשים" כוונתו לומר שאין הנזיר מגלח עליהם, שכן דרכו בכל טומאות מדרבנן, ולא להוציא דוקא את הכהנים, שהרי הרמב"ם לא נדרש לאיסורי כהונה בהל' טומאות מת כלל. וצ"ע לדינא.

40. אמנם **הסד"ט** בעצמו חלק על פירוש זה, ופירש המשנה (ח, א) בעדר בהמות המהלכות, ותלה הפירושים זה בזה. ועוד סבר בעל הסד"ט שהרמב"ם (טו"מ יג, א) חזר בו ממה שפירש בפיה"ש שמדובר בעדר העומד דוקא, וכן פירש **הכס"מ** (שם), והמשנה **אחרונה** (ח, א). אמנם, דעת **החזון אי"ש** (יו"ד סי' ריא ס"ק ה) שלא חזר בו הרמב"ם.

41. עדיין יש מקום לעיין אם מחשיבים את המעלית לאוהל זרוק אם לאו. לכל הפחות לא גרע המעלית מדיונו של המשנה למלך בענין של נגרר ע"ג הקרקע, ולפי שיטת הציץ אליעזר

ה. סוף טומאה לצאת

מלבד השאלה בנוגע לאוהל המשכה מקומת הביה"ח לתוך המעלית כשהיא פתוחה לאותה קומה, צריך גם לדון בדיני סוף טומאה לצאת, אפילו כשהמעלית לא נמצאת כעת פתוחה לקומה שבה נמצא מת. יתכן שהכהן יטמא ע"י סוף טומאה לצאת במעלית סגורה, או אפילו כשהכהן נמצא בקומת הקרקע טרם כניסתו למעלית.

סוף טומאה לצאת הוא דין שכל פתח שעתידיים להוציא דרכו את המת, מעביר את הטומאה לצדו השני, אע"פ שכעת הפתח סגור ונחשב כחציצה בפני הטומאה. ולכן, על כל חדר או מזדרון בו עתידיים להוציא את המת דרכו, חל טומאה כבר בשעת המיתה, אע"פ שהמת עדיין לא זז כלל⁴².

ובעת לימודנו נתבקשו ע"י מו"ר הרה"ג צבי שכטר שליט"א להדרש לבקשת בית אבות מקומי אשר ביקש לשנות את מיקומו של חדר המתים בשטח הקמפוס שלו. רוב עיוננו בנידון אינם קשורים לשאלת המעליות; אמנם הוגד לנו שאפילו עכשיו כשחדר המתים נמצא בבנין נפרד מבניני המגורים, בכדי להגיע לחדר המתים צריכים להעביר את המתים דוקא דרך קומת הקרקע של בנין המגורים. [בבית אבות זה, אע"פ שמכיל חמשה בנינים, כולים מחוברים יחד בקומת הקרקע, אף שנפרדים לגמרי בשאר הקומות], וכשמישהו נפטר ר"ל, הפרוצדורה היא שנושאים את גופתו מהבנין שנמצא דרך המעלית לקומת הקרקע המשותפת ומשם לחדר המתים.

(הנ"ל) ודעימיה, ברור שמעלית נחשבת לאוהל אף בתנועה. ועוד יש מקום יותר להחשיב את המעלית כאוהל כיון שהמעלית מחוברת לקרקע, ואף שהיא בתנועה, עדיין היא "עומדת במקום אחד", שהרי היא רק עולה ויורדת במסלול קבוע.

ולגבי עיקר הדין, נראה שההלכה ש"אוהל זרוק לאו שמייה אוהל" בנויה על כך שדבר בתנועה מוגדר ככלי ולא כאוהל (רש"י/ריב"ן נזיר נה, א). וא"כ כאן סביר להקל מפני שאף שהמעלית בתנועה, עדיין מחוברת היא לבנין וא"א להגדירה ככלי, שאין מחובר נעשה כלי. [אם הבנה זו נכונה יש צורך להגדיר אדם זרוק בצורה שונה, ואכמ"ל]. ועוד נתן הגרשז"א זצ"ל (שו"ת **מנחת שלמה** סי' עב אות ד) עוד סברות להקל השייכים לנידון דידן.

42. חשוב לציין שלפי הנראה לא נפסק דין סוף טומאה לצאת ברמב"ם, וכבר העיר על כך **ערוך השלחן העתיד** (טהרות סי' לז אות ה) [ועוד עיין בספר **פתח האהל** כלל א, סימן ב]. המשניות ששימשו את רוב הראשונים כמקורות לדין סוף טומאה לצאת, פירש הרמב"ם (כגון טו"מ פרק יח; כ, ז-ח) כמקרים של אוהל המשכה בלי חציצה כלל בין ב' האזורים (ע' לעיל הערה 7). ובמשניות אחרות חידש הרמב"ם דין "אוהל בתוך אוהל מטמא" (פיהמ"ש אהלות ד, א; טו"מ כ, א) – שאם טומאה באוהל הפנימי, נטמא האוהל החיצון, אף בלא מציאות של סוף טומאה לצאת; או פירש הרמב"ם את המקרים ע"פ דיני קבר סתום, וכן המשנה להלן לגבי טומאת פתחים (אהלות ז, ג), הביא הרמב"ם כהרחבת דיני קבר סתום (טו"מ ז, א-ב). שאר הראשונים לא הוצרכו לדין "אוהל בתוך אוהל מטמא" כלל, כיון שנקטו לדינא הבנה פשוטה בסוף טומאה לצאת, ולא הובאו דבריו אלו של הרמב"ם להלכה. [ולכן, לפענ"ד דברי **הכס"מ** (טו"מ ז, ב) הם רק אליבא דשיטת הרמב"ם ואינם להלכה, אף שהובאו ע"י הרב שפרן **בתחומין** ה (עמ' 239)].

וצריכים לחקור האם מותר לכהן להכנס לקומת הקרקע כלל – דהיינו, שכל זמן שיש מת באיזה שהוא מקום בבית אבות, אומרים אנו שכיון שסופו לצאת דרך קומת הקרקע, כבר עכשיו נטמא קומת הקרקע מדין סוף טומאה לצאת. בקומה ההיא נמצא בית הכנסת, חדר האוכל, ספריה, מסעדה, וכדומה, וקשה למנוע מכל כהן מלילך שם. וברצוננו להוכיח שכמו שאין אוהל המשכה מקומת בית החולים לתוך המעלית, כמו כן אין סוף טומאה לצאת עוברת דרך המעלית לקומת הקרקע כלל.

ברוב בתי החולים [לפחות בארה"ב], אין מקום לשאלה זו. שאף שאפשר להוציא את המתים מחדריהם דרך קומת הקרקע, בפועל אין זה נעשה, כיון שצוות ביה"ח משתדלים להסתיר את המת ככל שאפשר מהחולים האחרים וכ"ש מהמבקרים. וזאת בכדי למנוע מאי נוחות ומחשש לדיכאון וכדומה אצל חולים ומבקרים. ולכן, מוציאים את המת דרך מעליות המיועדות אך ורק לחולים ע"י צוות מלוה, ומפעילים מערכת מיוחדת המונעת פתיחת דלתות המעלית בקומות אחרות – שהמעלית תרד ישירות מהקומה שממנה נכנס המת לקומה שיש בה חדר מתים [שלו רוב מבודד לגמרי מהמבקרים והחולים]. ומציאות זו חשובה לגבי פרט נוסף בדינים אלו, וכדלהלן.

דין סוף טומאה לצאת מבוסס ע"פ המשנה (אהלות ז, ג), "המת בבית וכו' פתחין הרבה כלן טמאין ... נפתח אחד מהן – הוא טמא וכלן טהורים; חשב להוציאו באחד מהן... הציל על כל הפתחים". הרי, שטומאת סוף טומאה לצאת תלויה ומוגבלת ע"י מחשבות ועצות בני אדם. וכיון שהנהלת ביה"ח קבעה שכל מת יצא אך ורק דרך מעליות נפרדות ממעליות המיועדות למבקרים, ובר"כ ישירות לקומת תת קרקעית (ומשם החוצה ע"י פתח נפרד) – ברגע שנפטר מת ר"ל, הוי כמי שחישב להוציאו ע"פ החשבון הנ"ל, ולכן אין שאלה של סוף טומאה לצאת ברוב בתי החולים שיש בהם מעליות נפרדות למבקרים, וכן אין שאלה לגבי קומת הקרקע.

ובבית חולים יותר קטן, שהחולים, המתים, והמבקרים כולם משתמשים במעליות משותפות וכולם יוצאים דרך קומת הקרקע – דינה כמו הבית אבות כדלעיל.

1. הדין במקור

נחלקו הראשונים והאחרונים אם דין סוף טומאה לצאת הוא דין דאורייתא, דרבנן, או הלכה למשה מסיני⁴³. בין כך ובין כך יש שני דרכים להבין את אופי הדין, מעל ומעבר לשאלת רמת החיוב:

א. אע"פ שדלת סגורה חוצצת בפני הטומאה – רואין אותה כאילו היא פתוחה עכשיו, כיון שעתידה להפתח.

ב. אף שחדר או מזדרון מסוים כעת מבודד מהטומאה – רואין את הטומאה כאילו היא נמצאת שם כעת, כיון שאנו מצפים שהטומאה תעבור דרכם.

וידועה שיטת בעל תרומת הדשן (פסקים סי' כד) [הו"ד ברמ"א יו"ד שעא:ד], שכל זמן שיש מת בעיר, "יש מחמירין לכהנים לילך דרך שער העיר שסוף המת לצאת משם." במילים אחרות, אסור הכהן כבר עכשיו מלילך דרך שער העיר אף שאין תקרה רצופה בין אוהל המת לשם, כיון שעתידים להוציא את המת דרך אותו השער ועתידי הטומאה להמצא תחת תקרת אותו שער. ונראה ע"פ החלוקה הנ"ל, שבעל תרומת הדשן הבין שסוף טומאה לצאת הוא דין בראיית העתיד בהווה (ב' לעיל), שהרי באה הטומאה למקום שאי אפשר לה לבוא שם ע"י פתיחת דלתות בלבד.

ברם, כמעט כל האחרונים דחו את שיטה זו בשתי ידיים (ט"ז, דגול מרבכה, ביאור הגר"א, פתחי תשובה שם) ע"פ משניות מפורשות, כמו (יא, א) לעיל לגבי בית שנסדק, שכל מקום שאין אוהל המשכה מחמת סדק או פתח, כ"כ אין דין סוף טומאה לצאת.

להבין נימוקם, יש שתי אפשרויות:

1. סוף טומאה לצאת הוא דין בפתיחת דלתות הסמוכות לאוהל המת – כעין אוהל המשכה מורחבת. לכן, דיני סוף טומאה לצאת בנויים על דיני אוהל המשכה ומוגבלים ע"פ אותן הגבלות (א' לעיל).

2. סוף טומאה לצאת הוא דין בראיית העתיד בהווה, אבל עדיין אין היא עדיפה מדיני אוהל המשכה. ואפשר שאפילו לדעה זו, סוף טומאה לצאת משקף את האופי העיקרי של אוהל המשכה; או שהוא מוגבל בצורה זו מפני שכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון (ב' לעיל).

נפקא מינה שניה אפשרית בין שתי הבנות אלו הוא אם קיים דין סוף טומאה לצאת במתי עכו"ם. אם רואים את סוף טומאה לצאת כדין דאורייתא

43. ע' רש"י ביצה (י, ב; לח, א), ופנ"י שם; רש"י חולין (קכה, ב); רש"י ערובין (סח, ב); שו"ת מהרי"ל סי' קנ; מעדני יו"ט הלכות טומאה אות פ (ובתויו"ט אהלות ז, ג); ש"ך יו"ד סי' שעא ס"ק ז, יו"ד סי' שעב ס"ק ב; מגן אברהם או"ח סי' שמג; חכמת אדם כלל קנט ס"ק ח; ת"י וברטנורא אהלות (ג, 1).

או כתקנה דרבנן המרחיבה את דין התורה (א' לעיל), כמו שאין חילוק בין מתי עכו"ם למתי ישראל באוהל המשכה, כך אינו ראוי לחלק בדיני טומאת סוף טומאה לצאת. אמנם, אם סוף טומאה לצאת הוא דין חדש בקביעת העתיד בהווה, שאינה מרחיבה את עיקר דיני הטומאה, ניתן לחלק בצורה זו בין ישראל לעמים (ע' בהקדמה לעיל).

2. יישום הדין

לכל הדעות, נראה פשוט שאין שום בעיה של 'סוף טומאה לצאת' כלל בבית חולים ובבית אבות – כיון שאי אפשר לטומאה להמשיך מהקומה למעלית, כמו שהוכחנו לעיל, ולכן אין 'סוף טומאה לצאת' ממשיכה את הטומאה למעלית כמו במקרה של בעל תרומת הדשן.

אלא, שאולי יש מקום לפקפק בזה. פשוט שאם 'סוף טומאה לצאת' כולל רק את החידוש שפותרים דלתות (א' לעיל), אין אומרים 'סוף טומאה לצאת' במקום שלא היינו רואים בה אוהל המשכה. ולפי שאין אוהל המשכה מהקומה למעלית, כן אין 'סוף טומאה לצאת' בינם⁴⁴. אמנם, יש עדיין מקום לעיין אם החידוש ש'סוף טומאה לצאת' הוא דין שרואים את העתיד בהווה (ב' לעיל). לדעה זו, אולי אפשר לחלק בין בית שנסדק, למעלית. שאף שבשניהם אין אוהל המשכה והיה ראוי שלא נאמר 'סוף טומאה לצאת', ניתן לחלק בין בית שנסדק – שכולו פתוח לאויר השמים, לבין מעלית כמו שנבאר.

לפי הבנת סוף טומאה לצאת כראיית העתיד בהווה, ניתן להציע שתי סברות:

1. מדמים "הצגה" לעצמינו שבה מתואר כל מה שעתיד לקרות למת משעת פטירתו ועד שיצא לתחת כיפת השמים. כל אוהל שנטמא במשך ההצגה נטמא כבר מעכשיו.

2. רואים את הדרך שבו עתיד המת לצאת מהבית, וכל שטח אויר שעתיד המת להיות בתוכו עד שיצא מהבית, נטמא כאילו המת מונח שם עכשיו.

44. דעת הרב אליהו בקשי דורון שליט"א (תחומין שם), שאף במקום שאין טומאה עוברת מדין אוהל המשכה עדיין ניתן ליישם דין סוף טומאה לצאת כל זמן שבו לא נפתח הסדק לאויר העולם. כדי להבין את דעתו, ראוי לזכור שאם רואים את סוף טומאה לצאת כדין דאורייתא או כתקנה דרבנן המרחיבה את דין התורה (א' לעיל), לא גרע סוף טומאה לצאת מאוהל המשכה, וכמו שאין הטומאה עוברת מדין אוהל המשכה, כך אינה עוברת מדין סוף טומאה לצאת.

אמנם, אם סוף טומאה לצאת הוא דין חדש בקביעת העתיד בהווה, שאינו מרחיב את עיקר דיני הטומאה, אולי ניתן לחלק בצורה זו בין סוגי התפשטות הטומאה, שטומאת 'סוף טומאה לצאת' מתפשטת במקומות שלא היו מטמאות ע"י טומאת אוהל המשכה. ברם, אף אם נתפוס כדעה ב' לעיל, לפענ"ד אין דבריו מוכרחים להלכה, שכמו שראינו לגבי פסק תרומת הדשן, אפילו ראיית העתיד בהווה מוגבלת ע"י דיני אוהל המשכה.

לפני כ-30 שנה, חיבר הרב לוי יצחק הילפרין שליט"א חיבור חשוב לגבי טומאת כהנים בבתי חולים, הנקרא טהרת פתחים. ולגבי דין סוף טומאה לצאת, דעת הרב לוי יצחק הילפרין שם (חלק ב פרק ח) כדעת ב' לעיל, שרואים את הטומאה כאילו היא כבר מונחת בכל מקום שעתידה לבוא. ולכן היה ראוי להבין מתוך דבריו, איך היה מתיחס לנושא המעליות.

דעת הרב לוי יצחק הילפרין לתפוס כדעה 1, ולכן חידש שמקומות שעתידי המת לעבור שם שבאופן מעשי לא יטמאו בשעה שהמת נמצא שם, נשארים בטהרתם גם לאחר ישום דין סוף טומאה לצאת. לדעתו, אם יוציאו את המת מבית החולים בתוך ארון מיוחד המונע מהתפשטות הטומאה חוץ לארון (עיי' שם ליתר דיון על כך), אין דין סוף טומאה לצאת חל כלל ועיקר על מסדרוני בית החולים.

לפי דבריו יוצא שבנד"ד, כשאין המעלית נמצאת פתוחה כעת לקומה שבה נמצא המת, אין חלל פיר המעלית נטמא ע"י סוף טומאה לצאת, שהרי עתיד המת להימצא אך ורק בתא המעלית ולא בחלל פיר המעלית, וכשימצא המת תוך תא המעלית עצמה, היא תימנע מהתפשטות הטומאה לחלל פיר המעלית, וכדלעיל.

לכן, כשהמת עדיין נמצא בחדרו: (א) כשהמעלית נמצאת באותה קומה, אין הטומאה נמשכת לתוכה, מפני הסדק שבין המעלית לקומה המונע המשכת הטומאה לתוכה [וכ"כ מוגבלת הטומאה מפני סוף טומאה לצאת]; (ב) וכשהמעלית נמצאת בקומה אחרת וכנגד הקומה שבה המת נמצא רק חלל פיר המעלית בלי סדק בינו לבין קומת ביה"ח [ומופרדת ממנו ע"י דלתות סגורות] – נשאר פיר המעלית בטהרתו, כיון שאין המת עתיד להמצא תוך פיר המעלית כלל [אלא בזמן שהוא בתוך תא המעלית החוצץ בפני הטומאה]. ומרגע שנפסקה טומאת אוהל המשכה, אי אפשר להמשיך את טומאת סט"ל למקומות אחרים (כגון בקומת הקרקע), שהטומאה צריכה להמשיך ישירות מן המת, וכנ"ל הערה 25.

אמנם חלק עליו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה סי' עב, ובספר טהרת פתחים עמ' 151-131). לדעתו, ההבנה הנכונה בסברת סוף טומאה לצאת היא כדעה (ב) לעיל [שרואים את העתיד בהווה]⁴⁵, אך היא מתפרשת לפי הבנה 2 לעיל. דהיינו לגבי הארון שהציע הרב הילפרין, "חלק מהחלל כגודל מידת הארון עתיד להיות טמא... ולכן אף [שהארון יחצוץ בפועל מפני התפשטות הטומאה]... מ"מ כיון דסוף סוף שיעור זה [דהיינו חלל הארון] יהיה ודאי טמא, אפשר שגם זה הוי בכלל של סוף טומאה לצאת".

45. למעשה, חושש הגרש"ז לחומרא כב' הדעות בהבנת סט"ל, אך כפי שראינו לעיל, בנד"ד אין כח בהבנה (א) להחמיר כלל, כפי שהוכחנו, וכדברי הגרש"ז עצמו שם.

ולפי דעה זו, אולי יש מקום להחמיר, שכיון שסוף סוף עתיד המת להימצא תוך פיר המעלית [בעוד שהוא בתוך תא המעלית], נטמא אותו חלל ע"י סוף טומאה לצאת אפילו שהמעלית נמצאת בקומה אחרת.

אולם לא ברור אם היה מחמיר הגרשז"א זצ"ל לגבי המעליות, כיון שאפשר שע"פ ההלכה נחשב חלל פיר המעלית כשטח אויר נפרד ומבודד מחלל תא המעלית, אף שבמציאות עתיד חלל אוירו של תא המעלית לתפוש את אותו שטח אוירי שלפני רגע היה "שייך" לחלל פיר המעלית⁴⁶. כל דיונו של הגרשז"א להחמיר הוא רק באוהל קטן הנמצא בתוך אוהל גדול, שכל חללו של האוהל הקטן נמצא תמיד תוך חללו של האוהל הגדול ולכן נחשב כאותו שטח אוירי. וכאמור, אולי ניתן לחלק כאן, וצ"ע⁴⁷.

ו. מסקנה

כשבקרנו בבית אבות הנ"ל, מסקנתנו היתה תלויה בדינים אלו. היתר הכהן להיכנס לקומת הקרקע בלי חשש סוף טומאה לצאת, וכן היתר להכנס למעלית לבקר בקומות העליונות בלי חשש אוהל המשכה שתפתח הדלת לקומה שיש בה מת – מבוססים על פי ראיית המעלית כאוהל נפרד עם ארובה החוצצת בינה לבין הבית. והוא הדין לגבי ביקור כהן בבית חולים, כשנכנס דרך הכניסה הראשית [ובתנאי שאין מעבירים שם מתים כלל, וכדלעיל], וכשבירר שבאותה קומה בה הוא מבקש לבקר לא נמצאים מתים כלל – שהיתר ביקורו תלוי בהקבלה הנ"ל, וכדלעיל. נטייתנו להקל בדינים אלו ע"פ שיטת הרא"ש, השו"ע, הגר"א, המשנה אחרונה, והמעניי יהושע שהבאנו לעיל, כיון שלפענ"ד ההקבלה ברורה בין המתואר במשניות לבין נידון המעלית.

הצעתנו ערוכה על גבי שלחן מלכים לפסוק אם יש מקום להקל בענינים אלו, וה' הטוב יצילנו משגיאות.

46. ואף שכתב הגרשז"א עצמו (שם סי' עב), "מעתי הואיל וכל שטח הקרקע והמעלית אשר יגלגלו בו את הארון אינו נפקע כלל מהדין של סוף טומאה לצאת", ומשמע מדבריו שדין סוף טומאה לצאת מאפשר לטומאה להתפשט לתוך המעלית – לא דן הגאון זצ"ל ישירות בשאלת המעלית, ואף לא הזכירו שוב בכל תשובתו (ולפי מיטב ידיעתנו לא נדרש הגאון ז"ל לנושא זה כלל), ולכן לא נראה לדייק מדבריו לנווד"ד.

47. גם אפשר לחדד את הענין ולתת טעם נוסף להקל ע"פ שיטת הגרשז"א זצ"ל. אף שסופו של המת לצאת דרך המעלית בסוף קומת ביה"ח, כשאין המעלית נמצאת כעת פתוחה לאותה קומה אין המת עתיד לעבור דרך פתח זה, שהרי הפתח שעתיד המת לצאת שם הוא לתוך תא המעלית, ואין פתח זה קיים עכשיו [ואילו היה קיים עכשיו, אין אומרים סט"ל בכדי לעבור את הסדק, וכנ"ל]. ובהשקפה יותר רעיונית, כשהמעלית אינה נמצאת פתוחה לאותה קומה, "אין שם פתח אלא בור פתוח שאי אפשר לצאת ולבוא דרך אותו פתח אלא אך ורק ע"י המעלית" (שו"ת **מנחת שלמה תניינא** סי' ק).

הרב יעקב יפה
הרב דוד שבתאי

השלמה לפירי מעליות

תשובת הכותבים להערה 31 (לעיל עמ' 247) נתקבלה לאחר סגירת הגליון והיא מובאת כאן לעיון הלומדים:

תשובת הכותבים: לא היה בכוונתנו לבנות הסבר זה ע"פ השיטה אשר בסוף הערה 2 שקל הרב העורך לייחסה לגר"א. אלא שכפי שכתבנו לעיל, שטומאת מאהיל היא דין ביחס הדבר המאהיל לדבר המטמא, אף שאין במציאות הספציפית את כל הנתונים הדרושים בכדי לטמא ע"י אוהל המשכה [כגון חלל טפח על טפח]. המהלך של הרב העורך שליט"א לחלק בין האם הטומאה עולה עד לדבר המאהיל או האם הדבר המאהיל יורד אל הטומאה שונה מהמהלך שהצענו. שלפי דברינו, אין צורך שהדבר המאהיל או הטומאה "יפגשו" ע"י שאחד מהם יעלה או ירד עד השני, כיון שאין טומאת מאהיל דין ב"מגע" אלא ביחס שבין המאהיל לטומאה.

ובכן, לפענ"ד אין צורך במהר"ם עצמו לומר שהוא סובר "שטומאה היא הבוקעת דרך הארובה שאין בה פ"ט" דכתב המהר"ם [אהלות י,ה] וז"ל, "דכיון דאין בארובה פותח טפח אפילו טומאה כנגד ארובה די לנו בזה שדבר שאינו מקבל טומאה שלמעלה בארובה העליונה מערב את הטומאה בכל הבית התחתון במקום שהטומאה מונחת שם." לא נראה לנו בדבריו שהתכוון לכך שהטומאה תעלה עד דבר המאהיל ולא שהדבר המאהיל תרד אל הטומאה. אלא ס"ל שהדרך שבה כיסוי הארובה העליונה [אפילו בכלים טהורים לשיטתו] נחשב כסתימה מועילה גם לארובה שבתוך הבית היינו מפני "דכלים הטהורין מצילין עם דפנות אהלים, וע"פ ארובה מקרי עם דפנות אהלים."

ואע"פ שכתב המהר"ם [שציטט הרב העורך בהערה 31], "חזינן כאילו הטומאה נמי בעליה," לפענ"ד נראה לפרש שכוונתו שאע"פ שיש בארובה פחות מטפח, אע"כ העליה נטמאת. ולא היתה כוונתו להכנס כלל לשאלה האם הטומאה עולה עד לדבר המאהיל או שמא הדבר המאהיל יורד אל הטומאה, אלא כפי שפרשנו לעיל שטומאת מאהיל תלוי ביחס הדברים אחד לשני, ולא ב"מגעם" זה בזה.

הרב מרדכי הלפרין

חדירת טומאה לפירי המעליות — נספח להערות העורך

פרק א. גדר נוגע במאהיל על הטומאה

בהערה 2 (לעיל עמ' 228-229) חקרנו מהו גדר 'טומאת מגע' במאהיל (עדויות רפ"ג; אהלות רפ"ג; וחולין קכה,ב), האם כל החלל שמעל הטומאה נחשב מלא טומאה, כמבואר ברש"י חולין קכה,ב, או שהחלל איננו מתמלא טומאה אלא שהמאהיל בחלל הזה נחשב כנוגע בטומאה במקומה, מעין 'הארכת יד המאהיל'. מדעת הגר"א באלוהו רבא (אהלות י,ה) שטומאה תחת ארובה שאין בה פ"ט אינה מטמאה את העליה אף שהמאהיל עליה בעליה טמא, ניסינו להוכיח כי הטומאה אינה נחשבת כעולה ממקומה כדי לטמא העליה, אף שהמאהיל עליה נחשב כנוגע בטומאה.

אף שסברא זו נראית מחודשת, לכאורה יש לה בסיס אפשרי בדרשת חז"ל בנזיר נג,ב על הפסוק: 'וכל אשר יגע על פני השדה' [במדבר יט,טז] — "זה המאהיל על פני המת". ע"כ. הרי שתורה קראה למאהיל 'נוגע', ויש מקום לחקירה דלעיל.

אח"כ מצאתי חקירה זו בשינוי לשון בספר מצוותי תשמורו (לר"ע שרים, ירושלם, תשס"ט, עמ' רצז) וז"ל: "ויש לחקור באהל שהוא כנגיעה... שמאהיל על המת כנוגע, האם הטעם שהוי כנגיעה משום שמעל המת עד לרקיע כאילו יש טומאה ממשיית וכשמאהיל שם הרי הוא נוגע, או דיש לומר שאף שודאי אויר שעל המת הוי אויר בעלמא, אלא שנאמר דין שמאהיל כנוגע, וכטומאת משא שקיי"ל שהוי כנגיעה, אף מאהיל הוי כנוגע ויכול להצטרף אף חצי זית בנגיעה ומאהיל על חצי זית, ומ"מ שונה מאוהל המשכה ששם ודאי לא הוי כנגיעה, וכמו שאיתא שם [חולין קכה,ב] היכי דמי אהל גרידא בהמשכה. עכ"ל.

אך נראה שאין ללמוד כך בשיטת הגר"א. שכן באלוהו רבא אהלות ג,א, מפורש לגבי מאהיל על חצי זית מן המת "דכי מאהיל על הטומאה הרי הטומאה עולה עד המאהילו והוי כנוגע בה..." מפורש כרש"י ולא כצד המחודש של החקירה. א"כ, דברי הגר"א בפ"י מ"ה, שהטומאה הבוקעת דרך ארובה שאין בה פ"ט אינה מטמאה בהמשכה את העליה שארובתה מכוסה, אף שהיא מטמאה את המאהיל עליה בעליה — דורשים הסבר אחר.

אפשר להבין כי יש הבדל בין הגוף הגשמי של הטומאה שרק במקום בו הוא נמצא פיזית חלים דיני טומאת 'אהל המשכה', לבין החלק הלא גשמי

של הטומאה, שנגיעה בו מטמאה, אך לא נאמר בו דין המשכה בהעדר בגוף הגשמי של הטומאה.

אם כנים הדברים, נוכרח לומר בדעת הגאון שדין המשכה אין פירושו שהחלל שתחת האוהל כמאן דמלי טומאה כמו שלמד כנראה החת"ס סופר שהובא בפרק א' של המאמר, והגראמ"מ שך זצ"ל שמוכח להלן בפרק ב' של נספח זה. אלא כהגדרת הפני יהושע וסיעתו, דהיינו שהתורה גזרה טומאה על כל הנמצא תחת גג אחד עם המת, למרות שאיננו נוגע לא בחלק הגשמי ולא בחלק האחר של הטומאה. שכן החלק הגשמי קבוע במקומו, והחלק הלא-גשמי של הטומאה בוקע רק ישירות מעל (או מתחת) לגוף הגשמי שלה. [ורק לר"מ ריש פ"ג דאהלות, אהל המת כמאן דמלי טומאה דמי].

פרק ב. על גדר טומאת אהל המשכה לפי שיטות הפנ"י והחת"ס

בהע' 11 (לעיל עמ' 236) חקרנו על כלים קטנים או אוכלין שיש בהן שיעור להיטמא, ואין בהם שיעור להביא את הטומאה, מה דינם כשהם נמצאים בדיוק מעל הארובה או בתוכה מעל קו תקרת הבית. מתחילה חשבתי לתלות זאת במחלוקת הפנ"י והחת"ס (פרק א' במאמר). לדעת הפנ"י אין כאן אוהל מעל הארובה, לכן אין הטומאה והאוכלין נמצאים באותו אוהל, לכן אין מעבר טומאה אלא מדיני סוף טומאה לצאת שלא קיימים כאן. לעומת זאת לדעת החת"ס הטומאה זורמת דרך הארובה שיש בה פותח טפח, ועולה ומטמאה כל הנמצא בדרכה. אמנם הריטב"א בחידושו לסוכה יח, א, סוף ד"ה אמר אביי, סובר שאין פתח הארובה טמא, ולא מצאתי לו חולק.

לכן נראה שלכל הדעות לא מדובר בזרימה חופשית של משהו "מעין קיטור צמיג" כפי שעלולים ללמוד בטעות מהגדרת המחברים, אלא גם לדעת החת"ס הטומאה עוברת **רק** תחת גג משותף, ולכן לכל הדעות, בארובה שיש בה פ"ט החולקת מקום לעצמה, הטומאה איננה חודרת לחלל הארובה כל עוד אין גג נוסף מעליה.

מכאן שאת מחלוקת הפנ"י עם החת"ס יש להבין כי הם חולקים בשאלה האם החלל שתחת האוהל נחשב כמאן דמלי טומאה, כמו שלמד כנראה החת"ס, או שהאוויר באוהל המת הוא 'אוויר רגיל' אלא שהתורה גזרה טומאה על כל הנמצא תחת גג אחד עם המת, למרות שאיננו נוגע לא בחלק הגשמי ולא בחלק האחר של הטומאה.

מדברי הר"ש אהלות פ"י מ"ד כ' שטומאה בבית ויש בארובה פותח טפח והיא מכוסה בדבר המקבל טומאה – **מעל הארובה טמא כנגד הארובה**, ניתן להוכיח כדעת החת"ס. שהרי הכלי המק"ט מביא את הטומאה וממשיכה אל מתחת לארובה. מאידך איננו חוצץ בפני הטומאה. לכן אם

תחת גג משותף החלל נחשב כמלא טומאה – הרי שהדבר נכון גם מתחת לארובה המכוסה. וא"כ מובן איך בוקעת הטומאה למעלה למרות שאין גג נוסף על הארובה. בעוד שלדעת הפנ"י – לכאורה אין לדין זה הסבר.

ובע"ה מצאתי שמו"ר הגראמ"מ שך זצ"ל, באביעזרי טו"מ טו,א, הביא, בעקבות התוי"ט, הוכחה כמעט זהה לנד"ד, וז"ל:

והנה בכל טומאת אוהל, פשוט שכל האוהל חשוב כמאן דמליא טומאה וכל האוהל חשיב כמו שגוף המת מונח שם, ואם יאהיל על האויר של האוהל אף שלא כנגד המת, גם כן יטמא משום מאהיל על המת.

ומפורש הוא בהרמב"ם בפ"ב מהל' טו"מ הל' א' בהא דאדם וכלים נעשין אוהלין לטמא אבל לא לטהר, ומביאין את הטומאה ואינן חוצצין. כיצד, לוח שהי' מונח ע"ג ארבעה בני אדם, או ע"ג ארבעה כלים וכו' והיתה טומאה וכלים תחתיו, הכלים טמאים. ואם הי' כלים על גביו **אפילו שלא כנגד הטומאה טמאים.**

והטעם, משום דמאחר שמביאים את הטומאה, הוי כמאן דמליא כל האוהל טומאה, ועל כן כל מה שע"ג, חשיבי כמו שהאהילו על הטומאה, עיין בתוי"ט בפ"ו דאהלות משנה א. הרי מפורש שאויר הטומאה של אותה הבית שהמת שם, חשיב כמו עצמותו של המת, מדמטמא באוהל... וע"כ משום דכל האוהל חשיבי כמאן דמליא בי' טומאה. עכ"ל.

הרי שגם מדברי הרמב"ם שכלים על גבי הלוח נטמאים אפילו שלא כנגד הטומאה, מוכח כדעת החת"ס.

הפנ"י וסיעתו יאלצו לכאורה ללמוד בפשט המשנה (אהלות ו,א) ש'מעל הנדבך' – רק **כנגד הטומאה** טמא, וכפי' הרב אפרים אשכנזי ז"ל שהובא במלאכת שלמה על אתר.

מקור: אסיא פה-פו עמ' 122-157 (2009).